

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 10/2'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №31 від 25 жовтня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 25 жовтня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу

допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 25.10.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2016
© "Економіка. Фінанси. Право",
2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та аналізу за видами економічної діяльності Житомирського державного технологічного університету

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джуґа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenko Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

<i>Г.А. СМОКВИНА.</i> Статистичний аналіз стану та тенденцій інноваційного розвитку Одеського регіону	4
<i>Є.І. МАСЛЕННИКОВ, К.Ю. НЕТРЕБСЬКА.</i> Трансформаційні процеси в системі податкового адміністрування	10
<i>В.Б. СМОЛІНСЬКИЙ, С.Д. СМОЛІНСЬКА.</i> Шляхи покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення діяльності аграрних підприємств	15
<i>С.Г. КУЗЬМУК.</i> Еволюція концепцій та парадигм фінансів підприємств і сучасні напрямки їх дослідження	18
<i>С.А. ТКАЧЕНКО.</i> Інженерна асекурація підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств, виробничих об'єднань країни	23
<i>Д.В. КРИЛОВ.</i> Аналіз динаміки капітальних та прямих інвестицій у промисловість Запорізької області за 2010-2015 роки	29
<i>О.А. ВАРЧУК.</i> Застосування методів статистичного та економічного аналізу нематеріальних активів на прикладі промислових підприємств Південного регіону	36

СМОКВІНА

Ганна Анатоліївна
smokvinaann@gmail.com

УДК 330.519.23

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

STATISTICAL ANALYSIS STATUS AND TRENDS INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ODESSA REGION

к.е.н., доцент, Одеський національний політехнічний університет

У статті проведено статистичний аналіз стану та виявлено основні тенденції інноваційного розвитку Одеського регіону. Особливу увагу приділено аналізу витрат на технологічні інновації, обсягу реалізованої інноваційної продукції та іншим показникам розвитку інноваційної діяльності підприємств Одеського регіону як фактору економічного зростання країни.

В статье проведен статистический анализ и выявлены основные тенденции инновационного развития Одесского региона. Особое внимание уделено анализу затрат на технологические инновации, объему реализованной инновационной продукции и другим показателям развития инновационной деятельности предприятий Одесского региона как фактора экономического роста страны.

In the article the statistical analysis and tendencies of innovative development of the Odessa region. Particular attention is paid to the analysis of the cost of technological innovation, volume of sales of innovative products, and other indicators of development of innovative activity of the enterprises of the Odessa region as a factor for economic growth.

Ключові слова: інновації, інноваційно-активні підприємства, регіон, інноваційна продукція, інноваційна діяльність

Ключевые слова: инновации, инновационно-активные предприятия, регион, инновационная продукция, инновационная деятельность

Keywords: innovation, innovation-active enterprise, region, product innovation, innovation

ВСТУП

Сучасні кризові явища в українській економіці характеризуються необхідністю збільшення ролі інновацій як чиннику економічного розвитку окремого регіону, так і держави в загалі. Інноваційний шлях розвитку є невід'ємною складовою загальнодержавного науково-технічного прогресу за умовами стимулювання та підтримки пріоритетних галузей економіки, реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів в різних галузях держави.

Найважливішим аспектом розвитку економіки Одеського регіону є впровадження та розвиток інноваційних проектів. Інновації стають саме тим механізмом, який може дати і дає можливість забезпечити у всіх галузях виробництва процес розвитку Одеського регіону та забезпечити входження України до рівня високотехнологічних держав [1].

Інноваційним процесам в економіці останнім часом приділяється посилена увага з боку іноземних і вітчизняних фахівців, таких як Балабанов І.Т., Буркинський Б.В., Варналій З.С., Гаман М., Гриньов В.Ф., Гунін В.Н., Геєць В.М., Данилишин Б.М., Завлін П.Н., Захарченко В.И., Ільєнкова С.Д., Коробей-

ніков О.П., Мартюшева Л.С., Мова Н.А., Мумінов Р.А., Найбауер Х., Оголева Л.Н., Онікієнко В.В., Петренко П.С., Рудаков І.Е., Санто Б., Садеков А.А., Твісс Б., Філіппова С.В., Фролова Н.А. та багато інших вітчизняних та іноземних науковців. Незважаючи на велику кількість напрацювань з зазначеної проблематики, все ж таки залишаються недостатньо дослідженими питання розвитку інноваційної діяльності на мезо- так і на макро- рівні та становлення національної інноваційної системи, яка потребує постійного моніторингу і аналізу.

МЕТОЮ СТАТІ є вивчення сучасного стану інноваційного розвитку Одеського регіону, проведення порівняльного аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств Південних регіонів України за останні роки, визначити передумови економічного та інноваційного зростання; з'ясувати проблемні тенденції майбутнього зростання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використано методи статистичного аналізу, порівняння та узагальнення даних статистичної звітності. Використання методів аналізу, синтезу та групування дозволило провести оцінку сучасного стану інноваційної діяльності

Одеського регіону та Південних регіонів України за останні роки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогоднішній стан інноваційної діяльності України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку, що пов'язано перш за все з політичними подіями та постійним перерозподілом влади. Безперестанний перерозподіл сфер впливу органами державної влади, тобто її керівними особами, не дозволяє створити систему організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку інноваційних процесів як на рівні держави так і її регіонів.

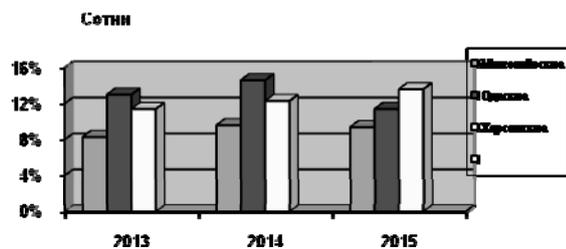
Основою успішного інноваційного розвитку промислових підприємств регіонів України, є наявність інноваційного потенціалу та здатність до впровадження ефективних інноваційних проектів. Визначальний вплив на інноваційно-інвестиційний розвиток окремого регіону здійснює економічний розвиток країни. Ситуація в економіці України залишається нестабільною, оскільки не створюються

належні передумови економічного росту, зберігаються і загострюються економічні й соціальні проблеми, які вимагають невідкладної активізації державної інноваційно-інвестиційної політики, в першу чергу шляхом залучення до неї регіональної ланки управління.

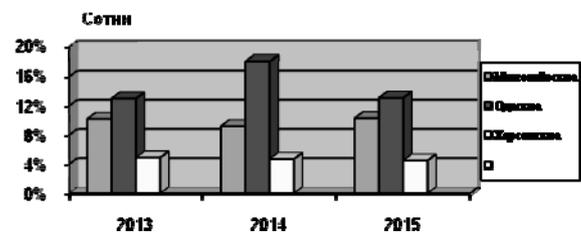
Аналіз інноваційної діяльності в промисловості Одеського регіону у 2013-2015рр. свідчить про її нестабільний розвиток, та займає 7 місце за кількістю підприємств з інноваційною активністю. Зокрема, з 1739 обстежених підприємств, 261 було віднесено до інноваційно активних. З зазначеного переліку 105 належали до підприємств з технологічними інноваціями, 156 – до підприємств з маркетинговими або організаційними інноваціями [6].

Проведений аналіз інноваційних процесів у Південних регіонах України, дозволив відзначити, що у Одеської області до 2015р. обсяги реалізованої інноваційної продукції були більш активними (рис. 1).

Підтверджують це спостереження аналітичні дані табл. 1.

Питова вага кількості інноваційно-активних підприємств у загальній кількості

Питова вага обсягу реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі

Рис. 1. Порівняльна характеристика показників інноваційної діяльності промисловості Південних регіонів України у 2013-2015рр., % [2,3]

Таблиця 1

Показники інноваційної діяльності промислових підприємств Південних регіонів України за 2015 р. [6]

Показники	Україна	У тому числі		
		Одеська область	Миколаївська область	Херсонська область
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю:				
- одиниць,	1193	49	31	25
-у загальній кількості підприємств, %	100	13,0	10,2	11,4
Загальні витрати на інноваційну діяльність, млн.грн.	5751,6	110,7	255,5	41,5
Обсяг реалізованої інноваційної продукції:				
- млн. грн.	24995,4	2176,9	719,8	128,3
- у обсязі реалізованої продукції, %	100	17,0	9,2	4,3

Кількість інноваційно-активних підприємств в Одеській області за 2008-2011 зростає темпами, що перевищують загальноукраїнські. Але незважаючи на прибутковість використання об'єктів промислової власності з 2012р. зменшувалася кількість інноваційно-активних промислових підприємств (рис.2, табл. 2.)

Таким негативним змінам сприяли: нестача власних коштів (вказали 329 промислових підприємств або 86,4%), великі витрати на нововведення (49,9%), недостатня фінансова підтримка держави (44,6%), високий економічний ризик (32,5%), відсутність фінансових коштів у замовника (27,6%).

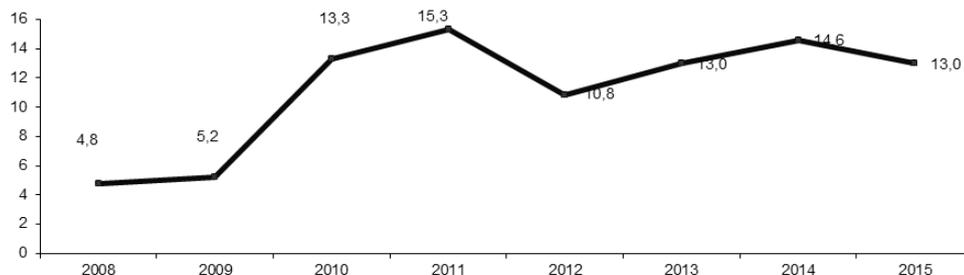

Рис. 2. Динаміка питомої ваги підприємств, що займались інноваційною діяльністю, у загальній кількості підприємств Одеського регіону, % [2]

Таблиця 2

Інноваційна активність промислових підприємств Одеського регіону за 2008-2015 рр. [2, 3]

Показники	Рік							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість промислових підприємств, од.	398	465	429	399	390	381	370	401
Кількість підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, гр. од.	19	24	57	61	48	49	54	46
- частка у загальній кількості обстежених підприємств, %	4,8	5,2	13,3	15,3	10,8	13,0	14,6	11,4

За видами економічної діяльності інноваційно-активні підприємства Одеського регіону розподілились у 2008-2015 рр. досить нерівномірно (рис. 3).

Найбільші обсяги реалізованої інноваційної продукції у 2014 р. мали підприємства-харчової промисловості (39,0% загального обсягу), рафінованої олії, жирів та інші (32,6%), машинобудування (24,1%). У 2015 р. - підприємства-виробники харчової

(34,8%) та інші (30,6%) складають найбільшу питому вагу у загальному обсязі [2,3].

Показники витрат на технологічні інновації займають центральне місце в статистиці інновацій. Це обумовлено їх економічною значимістю, важливістю для оцінки стану і перспектив технологічного розвитку [5].

Як видно на рис.4 після значного зростання витрат на технологічні інновації в Одеському регіоні у 2012 р. спостерігалось їх незначне зниження.

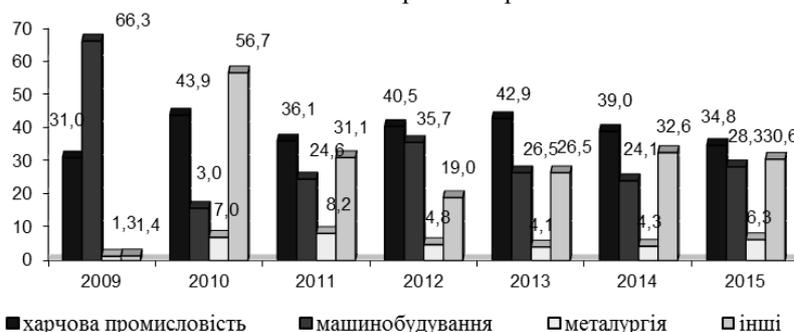

Рис. 3. Розподілення кількості інноваційно-активних підприємств в Одеському регіоні за видами економічної діяльності, %

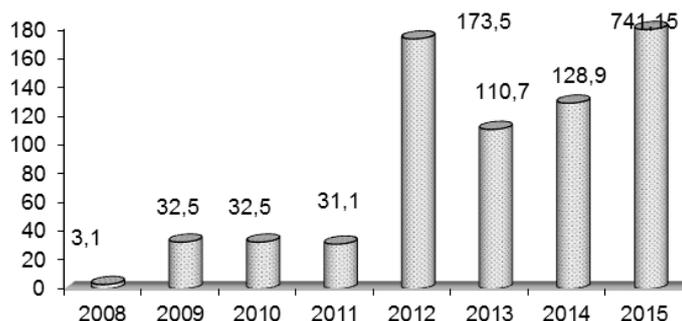

Рис. 4. Загальна сума витрат на технологічні інновації млн. грн. [5]

Нові технології в Одеському регіоні у 2013 р. придбало 5 промислових підприємств області. В цілому по Україні придбано 52,9 % нових технологій, решта - за її межами. Всього у 2013 р. придбано 17 нових технологій, з яких 52,9 % - разом з устаткуванням, 23,5% - за результатами ноу-хау, угод на придбання технологій, з яких більш 75% придбано підприємствами машинобудування. У 2014-2015 рр. технологічно нові та значно вдосконалені продукти і процеси розробляли і впроваджували переважно підприємства харчової промисловості (38,9-34,8% інноваційно-активних підприємств); хімічної та нафтохімічної промисловості - 13,0-8,7 %; машино-

будування - 24,1-28,3%. Найбільші витрати на оновлення виробництва у 2014р. здійснювало машинобудування (28,4% інноваційних витрат), у 2015 р. показник знизився до 12,6%; нафтохімічна (27,9 %) та харчова промисловості (16,6%). У 2015 р. 89,5 % інноваційних витрат припало на оновлення виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, на машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування припадає -7,2%; та 2,3 % склали хімічна та нафтохімічна промисловість, табл. 3 [2,3,4].

Таблиця 3

Загальний обсяг витрат підприємств на технологічні інновації за основними видами економічної діяльності в Одеському регіоні за 2013-2015 рр.

Показник	Рік								
	2013			2014			2015		
	кількість підприємств, од.	витрати на технологічні інновації		кількість підприємств, од.	витрати на технологічні інновації		кількість підприємств, од.	витрати на технологічні інновації	
тис.грн.		%	тис.грн.		%	тис.грн.		%	
Промисловість	49	110684	100	54	2197219	100	46	2241765,6	
Добувна:	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Обробна:	48	109716	99,1	50	2195871	99,9	42	2239880	99,9
з неї									
Харчова та перероблення сільгосппродуктів	21	48623,2	43,9	7	1742716,8	79,3	4	2008558,2	89,5
Легка	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Виробництво деревини та виробів з неї	1	228	0,2	1	-	-	2	-	-
Целюлозно-паперова, видав-нича справа	1	11,4	0,0	2	...	-	-	-	-
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	1	20715,0	18,7	1	-	-	1	-	-
Хімічна та нафтохімічна	7	24815	22,4	21	373244	16,9	16	52363,6	2,3
Виробництво ін. неметалевих мін. виробів	2	4502,7	4,1	3	8867,0	0,4	2	1109,0	0,4
Металургія, металооброблення	2	-	-	1	...	-	2	15920,0	0,7
Машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування	13	10820,7	9,8	13	58862,7	2,67	13	161929,6	7,2
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла, води	1	968,1	0,9	4	1347,8	0,06	4	1885,2	0,08

Як бачимо за останні роки спостерігаються суттєві зміни у структурі технологічних інновацій за видами економічної діяльності, які відображають ринкові трансформації економіки Одеського регіону.

Кількість освоєних нових видів промислової продукції зросла до 2014р майже 2 рази проти 2008 р. і досягла 214 найменувань (рис. 5). У 2014 р. 27 підприємств впровадили 300 видів інноваційної

продукції, в т.ч. 12 нових видів техніки. За 2015 р. – 11 підприємств впровадили 30 видів інноваційної продукції (на 100% нижче ніж у 2014р.), в т.ч. 14 нових видів техніки [3].

З табл. 4 можна побачити що, основним джерелом фінансування технологічних інновацій залишаються власні кошти підприємств, обсяг яких у 2015р. склав 99,1 % від загальної суми інноваційних витрат,

банківські кредити склали 0,41 %, кошти держбюджету – лише 0,38%.

Аналогічна ситуація спостерігалась і у попередній період дослідження за винятком деяких змін. Необхідно зауважити у 2010 роках серед джерел фінансування спостерігалась наявність коштів

іноземних інвесторів у розмірі 20,2%. Значну частку у 2009р в розмірі 27,4% займали кредитні кошти. У 2015р. в порівнянні з попередніми роками збільшилися кошти державного бюджету майже в 3,5 рази, питома вага яких складала менше ніж 1 %.

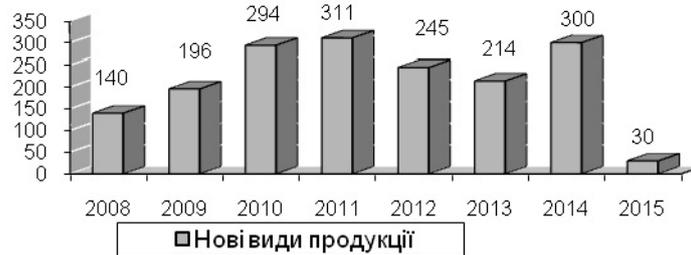

Рис. 5. Кількість освоєних нових видів продукції (найменувань) [2]

Таблиця 4

Джерела фінансування технологічних інновацій Одеського регіону [3]

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		Власних	Державного бюджету	Іноземних інвесторів	Інші джерела
Тис. грн					
2008	3103,8	3103,8	-	-	-
2009	32524,9	23614,9	-	-	8910,0
2010	62358,3	44897,6	8,0	12607,8	4844,9
2011	31061,5	25098,1	749,0	-	5214,4
2012	173521,5	167960,7	-	-	5560,8
2013	110684,1	99167,2	797,9	-	10719,0
2014	128993,8	114353,2	800,0	-	13840,6
2015	741152,6	735214,2	2852,8	-	3085,6

Останнім часом також змінюється структура реалізованої інноваційної продукції. У 2013 р. реалізовувало інноваційну продукцію в Одеському регіоні 44 підприємства (11,5 % обстежених), у т.ч. 77,6 % її обсягу реалізовували за ліцензійними договорами за межі України 15 підприємств (34,1 % інноваційно-активних) на суму 1688,5 млн. грн. Її переважна частина (86,0 %) реалізована в країні СНД, у т.ч. 0,6 % реалізовано продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або впроваджена за 3

останніх роки, з неї 57,1 % - в країні СНД. У 2014 р. за межі України реалізовано 80,0 % інноваційної продукції на суму 1757,1 млн. грн., у 2015 р. на суму - 45,7 млн. грн. (92,0 %) [6].

У 2015р. з обсягу реалізованої інноваційної продукції 81,3 % складала продукція, що зазнала суттєвих технологічних змін; 12,0 % - інша інноваційна продукція, упроваджена протягом 3 останніх років; 6,7 % - продукція, удосконалена протягом 3 останніх років (табл.5).

Таблиця 5

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (у діючих оптових цінах підприємств без ПДВ і акцизного збору) [2]

Показник	Рік					
	2013		2014		2015	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Обсяг реалізованої інноваційної продукції:	541433,8	100	2176907,3	100	2197202,1	100
- продукція, що зазнала суттєвих технологічних змін, або заново впроваджена протягом 3 останніх років	474182,1	87,5	226547,2	10,4	1786325,3	81,3
- продукція, удосконалена протягом трьох останніх років	47956,9	8,9	150947,2	6,9	147212,5	6,7
- інша інноваційна продукція, упроваджена протягом 3 останніх років	19294,8	3,6	1799412,9	82,7	263664,2	12,0

Вартість реалізованої продукції, впровадженої за 3 останніх роки, свідчить: у 2015 р. складала 12,0% що 85% менше ніж у 2014р. Продукція, що зазнала суттєвих технологічних змін, збільшилась у 2015р.

майже 7,5 раз у порівнянні з 2014р.,але у порівнянні з 2013р. навпаки знизилась на 6,2 в.п. Найбільш стабільно, але з незначним зниженням

реалізовувалась продукція, удосконалена протягом трьох останніх років.

Кадрова забезпеченість інноваційних процесів є недостатнім та погіршується з кожним роком: чисельність винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій у 2013р. проти 2012р. зменшилась на 5% і склала 5328 осіб, у 2014р. - 5045, а у 2015р. - 4767 осіб [3].

ВИСНОВКИ

Статистичний аналіз розвитку інноваційної діяльності в Одеському регіоні дозволив виявити позитивні та негативні тенденції функціонування інноваційних процесів за 2013-2015рр:

- темпи інноваційних процесів у Одеській області є високими серед регіонів Півдня та, на тлі їх падіння ще перевищують загальноукраїнський рівень, але кількість видів інноваційної продукції падає;

- інновації концентруються у виробничій сфері, переважно, машинобудуванні та харчової промисловості, але їх кількість низька;

- незважаючи на щорічні коливання витрати на технологічні інновації зростає та частка продукції, що зазнала суттєвих технологічних змін або впроваджена протягом 3-х останніх років, залишається найбільшою;

- основним джерелом фінансування інновацій залишаються власні кошти підприємств, реалізація здійснюється переважно в Україні, країнах СНД.

Таким чином, ані темпи, ані обсяги інноваційних процесів, не сприяють прискореному економічному розвитку регіону, але відображають певні структурні зміни інноваційного середовища та ринкові трансформації економіки та інфраструктури Одеського регіону у 2013-2015рр.

Виявлені недоліки свідчать про необхідність розробки об'єктивного інструментарію управління розвитком інноваційних процесів як в цілому по Україні та її регіонами.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Н.В. Стан та перспективи розвитку інноваційних процесів в Україні / Н.В. Бондарчук // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. - 2013. - № 2. - С. 205-209. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2013_2_51

2. Головне управління статистики в Одеській області / Статистичний бюлетень / Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015 р., м. Одеса, 2016 р. – 56 с.

3. Головне управління статистики в Одеській області / Статистична інформація: Наука та інновації. Джерела фінансування технологічних інновацій. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

4. Смоквіна Г.А. Політика інноваційно-інвестиційного розвитку регіону в умовах ринкових трансформацій: структурний підхід: [монографія] / Г.А. Смоквіна, С.В. Філіппова. – Одеса: ОНПУ, 2008. – 74 с.

5. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. – 2015. – 65 с. Режим доступу: http://oda.odessa.gov.ua/files/oda/dod_do_r_shennyu_straten_ya_2020.pdf

6. Україна у цифрах 2015. Державна служба статистики України/ За редакцією І.М. Жук – К.: 2016 - 239 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

МАСЛЕННИКОВ

Євген Іванович

evgenmaslennikov@ukr.net

УДК 330

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В
СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО
АДМІНІСТРУВАННЯ

TRANSFORMATION PROCESSES IN
TAX ADMINISTRATION SYSTEM

НЕТРЕБСЬКА

Катерина Юріївна

knetrebskaya@inbox.ru

д.е.н., доцент, професор
кафедри економіки та
управління, Одеський національний
університет імені
І.І. Мечникова

студент, Економіко-правовий
факультет, Одеський національний
університет імені І.І.
Мечникова

У статті розглянуті особливості системи оподаткування в Україні та її адміністрування. Визначені основні напрямки діючої системи адміністрування та її завдання. Розроблені основні підходи до формування системи податкового адміністрування та окреслені умови підвищення її якості. Досліджено процес податкового адміністрування.

В статье рассмотрены особенности системы налогообложения в Украине и ее администрирование. Определены основные направления действующей системы налогового администрирования и ее задачи. Разработаны основные подходы к формированию системы налогового администрирования и определены условия повышения ее качества. Исследован процесс налогового администрирования.

The article describes the features of the tax system in Ukraine and its administration. Basic directions of the current system were outlined, as well as the objectives. The basic approaches to tax administration system and the terms of its quality growth are developed. The process of tax administration is studied.

Ключові слова: оподаткування, адміністрування, податкова система, податок, управління податковою системою, податкова декларація, податкові вступи, платники податків

Ключевые слова: налогообложение, администрирование, налоговая система, налог, управление налоговой системой, налоговая декларация, налоговые поступления, налогоплательщики

Keywords: taxation, administration, tax system, tax, tax system management, tax declaration, tax proceeds, taxpayers

ВСТУП

У період економічних та політичних перетворень, особливої уваги потребує система оподаткування, тому що вона забезпечує формування необхідних фінансових ресурсів, необхідних для функціонування всієї національної системи України. Основним аспектом є виявлення особливостей системи податкового адміністрування, що сприяє стабільному розвитку усіх галузей національної економіки.

Питаннями розвитку теоретичних аспектів реформування системи оподаткування присвячена значна кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як: Н.А. Вахновська, Н.Л. Шлафман, В.І. Коротун, А.М. Соколовська, Т.В. Кошук, О. Ференс, Д. Серебрянський, І.А. Брижань, О.О. Олійник, М.В. Романюк, Є.І. Масленніков,

В.М. Мельник, В.М. Федосов, Н.П. Южаніна та інші.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є удосконалення стратегічного курсу реформування системи податкового адміністрування в трансформаційних умовах розвитку національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано такі загальнонаукові та спеціальні методи: морфологічного аналізу – при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження; системного та структурно-логічного аналізу;

формалізації; методу аналогії, порівняння та інтегрування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відомо, що від якості управління податковою системою залежить ефективність її функціонування. Саме характер та завдання податкової політики визначають діяльність держави по її управлінню. Практично у сучасній економічній літературі сталася заміна поняття «Управління податковою системою» на поняття «Податкове адміністрування». Детально про адміністрування податків, зборів та платежів йдеться у розділі II Податкового Кодексу України.

Управління податковою системою, можна розглядати як діяльність держави по управлінню кожним елементом поняття податкової системи. Перший елемент – сукупність податків. Це законодавче встановлення переліку податків і порядку оподаткування по кожному виду податків і зборів. Другий елемент – компетенції органів влади і управління в податковій сфері. Це законодавче встановлення компетенції, принципів, форм і методів організації і діяльності уповноважених органів влади

в податковій сфері. Третій елемент – сукупність податкових органів. Це визначення функцій і завдань податкових органів, що забезпечують податковий контроль і притягнення до відповідальності осіб, що порушують податкове законодавство [4].

Існує три аспекти, на яких базується управління податковою системою: нормативно-правові акти, організаційні основи діяльності суб'єктів податкових правовідносин та податковий контроль. Податкове адміністрування треба розглядати як частину управління податковою системою (рис. 1).

Податкове адміністрування – це діяльність державних органів управління, але не законодавчих органів влади в цій сфері. Вміст законодавства про податки складають основні принципи, форми і методи організації податкових правовідносин, які встановлюються законодавчими органами. Податкове адміністрування як управлінська діяльність направлено на реалізацію законодавчих норм.

Основні елементами податкового адміністрування визначені на рис. 2.

Рис. 1. Механізм управління податковою системою

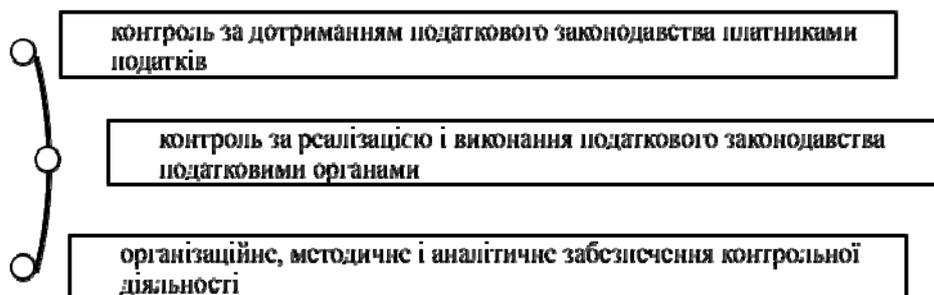

Рис. 2. Основні елементи податкового адміністрування

Безумовно, контроль за дотриманням податкового законодавства є основною складовою податкового адміністрування. У цьому, перш за все, і полягає призначення податкових органів, виходячи з економічної природи податків. Обов'язковість сплати податків, яка без відповідного контролю не може бути досягнута, об'єктивно зумовлює необхідність покарання за податкові порушення.

В законодавчому визначенні та в розробці процедури проведення податкового контролю міститься усвідомлення його важливості. Податкове адміністрування як діяльність уповноважених органів управління охоплює не лише виконання норм податкового законодавства, але і збір, аналіз інформації, розробку заходів по реформуванню механізму числення податків та процедури податкового контролю. Якісна робота податкового апарату здатна виявляти недосконалість податкового законодавства, що дозволяє платникам податків мінімізувати свої податкові платежі або ухилитися від їх сплати.

Таким чином, податкове адміністрування виявляється вужчим поняттям, ніж управління податковою системою, але ширшим, ніж податковий контроль. Вміст поняття податкового адміністрування: діяльність по контролю за дотриманням податкового законодавства платниками податків і податковими органами; розробка пропозицій по вдосконаленню механізму обчислення податків і податкового контролю; діяльність по забезпеченню контрольної функції податкових органів.

Завданнями податкового адміністрування на макрорівні є: аналіз макроекономічних процесів оподаткування і виробітку вихідних даних для прогнозування їх розвитку; оцінка відхилень фактичних значень макропоказників від прогнозованих, виявлення причин їх появи; детальна (для введення в дію в найближчій перспективі) і концептуальна (на подальшу перспективу – до завершальної стадії перехідного періоду) розробка податкового законодавства.

Завданнями податкового адміністрування на мікрорівні є: введення в дію схвалюваних податкових законів; забезпечення повсякденної діяльності податкових органів по мобілізації податків і зборів; розробка і реалізація організаційних заходів, що підвищують ефективність функціонування податкових органів.

Ефективність податкового адміністрування виявляється у забезпеченні мобілізації податків і зборів у необхідних науково обґрунтованих об'ємах. Як показує світовий досвід, основними напрямками вирішення проблеми з ухиленням від оподаткування

є посилення заходів по збору податків (збільшення адміністративного навантаження) і створення економічних стимулів для їх сплати (зниження рівня оподаткування). Тому, податкове адміністрування слід визнати як найбільш соціально виражену сферу управлінських дій.

Податкова культура створюється на основі взаємної пошани всіх учасників податкових правовідносин. Стан податкового адміністрування як якість діяльності податкових органів по податковому контролю поряд з характеристикою податкового законодавства і рівнем податкового навантаження на організації і фізичних осіб є найважливішим критерієм оцінки конкурентоспроможності національної податкової системи. Найважливішими умовами підвищення якості податкового адміністрування виступають: вдосконалення організаційної структури податкових органів, зміцнення їх матеріально-технічної бази, використання нових технологій контрольної роботи, у тому числі і по відборі платників податків для проведення виїзних перевірок, зміна концепції взаємин податкових органів і платників податків, піднімання на принципово новий рівень інформаційно-технологічного забезпечення аналітичної роботи, підвищення кваліфікації кадрів, розробка якісних професійних стандартів діяльності працівників податкових органів. Для сучасного етапу розвитку системи податкового адміністрування характерно розширення міжнародної співпраці податкових органів різних країн в різних формах – від разових або періодичних консультацій і взаємного обміну інформацією про зміни податкового законодавства до укладання довгострокових угод, у тому числі направлених на боротьбу з ухиленнями від сплати податків.

Система податкового адміністрування представлена на рис. 3.

Найважливішими умовами підвищення якості податкового адміністрування виступають:

- вдосконалення організаційної структури податкових органів, зміцнення їх матеріально-технічної бази;
- використання нових технологій контрольної роботи;
- зміна концепції взаємин податкових органів і платників податків;
- піднімання на принципово новий рівень їх інформаційно-технологічного забезпечення аналітичної роботи;
- підвищення кваліфікації кадрів;
- розробка якісних професійних стандартів діяльності працівників податкових органів.

Рис. 3. Система податкового адміністрування

На сучасному етапі податкове адміністрування вимагає вирішення наступних завдань:

1) максимальна автоматизація процедур збору, зберігання і обробки бухгалтерської і податкової звітності;

2) централізація і інтеграція інформаційних ресурсів із забезпеченням оперативного доступу до них при виконанні контрольної роботи;

3) стандартизація всіх функцій податкового адміністрування;

4) стандартизація і уніфікація програмно-технічних комплексів;

5) підвищення рівня збору податків;

6) створення справедливої прозорої системи податкового адміністрування, яке окрім іншого передбачає також скорочення витрат платника податків на виконання вимог податкового законодавства і створення для нього максимально зручних умов по сплаті податків;

7) забезпечення справедливих і рівних умов оподаткування для юридичних осіб, що працюють водній сфері господарської діяльності.

Таким чином, податкове адміністрування – це сукупність норм, методів, засобів і дій, за допомогою яких спеціально уповноважені державні органи здійснюють управлінську діяльність в податковій сфері, направлену на контроль за дотриманням законодавства про податки і збори, за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю внесення до відповідних бюджетів податків і зборів та притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для проведення ефективної фінансової політики державі необхідно мати систему

податкового адміністрування, механізм якого надійно забезпечував би податкові вступу до бюджетів всіх рівнів і державні позабюджетні фонди. Метою податкового адміністрування є забезпечення погашення податкових зобов'язань платників шляхом оптимального втручання в їх господарську діяльність за допомогою законодавчих встановлених механізмів і процедур. Податковим адмініструванням є комплекс правових, економічних і фінансових заходів держави для формування системи оподаткування, забезпечення своєчасної і повної сплати податків і зборів з метою задоволення фінансових потреб суспільства в цілому, а також розвитку економіки країни шляхом перерозподілу фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Коротун В.І. Перспективні напрямлення підвищення фіскальної ефективності податкової системи України / В.І. Коротун // Науковий вісник [Буковинського національного фінансово-економічного університету]. Економічні науки. – 2014. – Вид. 26. – С. 211-219

3. Система податкових органів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/page,2,107649-Sistema-nalogovyh-organov.html>

4. Молдован А.А. Стратегічні пріоритети реформування податкової системи України [Електронний ресурс] / А.А. Молдован // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 1. – С. 32-40

5. Податкове адміністрування і тенденції його розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://svitohlyad.com.ua/podatkovye-administruvannya-i-tendentsiji-joho-rozvytku/>

6. Шлафман Н.Л. Реформування податкової системи України контексті адаптації досвіду розвинених країн / Н.Л. Шлафман, М.П. Волохова // *Економічні інновації*. – 2013. – Вид. 52. – С. 211-216

7. Податкове право/ Адміністрування податків і зборів [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.com/10561127/pravo/administruvannya_a_podatkiv_zboriv

8. Мельник В.М., Кошук Т.В. Сучасна податкова політика країн ЄС 15 // *Економіка України*. – 2012. – № 6. – С. 73– 85

9. Теоретичні засади організації адміністрування податків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1852>

10. Мельник В.М., Гудзенко І.С. Еволюція бюджетно-податкового регулювання фінансової

діяльності суб'єктів господарювання в Україні. // *Глобальні та національні проблеми економіки – 2015*

11. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков

12. Масленніков Є.І. Основні засади реформування податкової системи України в сучасних умовах / Є.І. Масленніков, Ю.Ю. Яцентюк // *Науковий вісник – ОДЕУ. ВАМН. Науки: економіка, політологія, історія*. – 2011. – № 23 (148). – С. 34-38

13. Соколовська А.М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування // *Фінанси України*. – 2013. – № 9. – С. 24–46

14. Мельник В.М., Мельник М.М., Баличев Є.Ю. Напрями модернізації оподаткування споживання в Україні // *Формування ринкових відносин в Україні* – 2011. – С. 3–5

СМОЛІНСЬКИЙ

Валентин Броніславович
vsmolinski@ukr.net

УДК 631.11:330.341.1:330.322.2(043)

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

СМОЛІНСЬКА

Софія Дмитрівна
sdgnatkovich@ukr.net

THE WAYS TO IMPROVING INVESTMENT AND INNOVATION SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

к.е.н., доцент кафедри інформаційних технологій, Львівський національний аграрний університет

к.е.н., доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання, Львівський національний університет ім. Івана Франка

В статті розглянуто особливості розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Подано чинники, які гальмують розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств в Україні. Обґрунтовано домінуючу роль держави в активізації інвестиційно-інноваційних процесів в аграрній сфері. Роз'яснено необхідність впровадження різних типів інвестиційних стратегій у виробничу діяльність аграрних підприємств.

В статье рассмотрены особенности развития инновационно-инвестиционной деятельности аграрных предприятий. Поданы факторы, тормозящие развитие инвестиционно-инновационной деятельности аграрных предприятий в Украине. Обоснована доминирующая роль государства в активизации инвестиционно-инновационных процессов в аграрной сфере. Разъяснено необходимость внедрения различных типов инвестиционных стратегий в производственную деятельность аграрных предприятий.

The article deals with features of innovation and investment activity of agricultural enterprises. The factors that impede the development of investment and innovation of agricultural enterprises in Ukraine are posted. The dominant state role in enhancing investment and innovation in agriculture is grounded. The explanations on the need to introduce various types of investment strategies in production activities of agricultural enterprises are offered.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна діяльність, аграрні підприємства

Ключевые слова: инвестиционно-инновационная деятельность, аграрные предприятия

Keywords: investment and innovation activity, farms

ВСТУП

Аграрна сфера будь-якої країни за всіх часів було і залишається основою продовольчою галуззю народного господарства, стан якої прямо пропорційно залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток, а саме – від інтенсивності інвестиційної діяльності. Активна інвестиційна діяльність аграрних підприємств дозволяє прискорити темпи відтворення засобів виробництва. У свою чергу цей процес залежить від інвестиційного забезпечення суб'єктів підприємництва, які ґрунтуються на інформації про привабливість об'єктів інвестування, а також від впровадження інновацій у виробничий процес.

Проблеми забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційній основі викладені в наукових роботах таких вітчизняних учених, як А.І. Басов, Ю.Г. Батир, В.І. Богачов, В.М. Геєць, М.С. Герасимчук, В.М. Гончаров, О.І. Гуроров, І.С. Данілова, М.В. Зубець, М.І. Кісіль, О.В. Крисальний, М.М. Кулаєць, І.І. Лукинов, Л.О. Мармуль, В.Я. Месель-Веселяк, А.А. Пересяда, В.П. Рябоконь, П.Т. Саблук, М.А. Садиков,

С.О. Тивончук, В.Г. Ткаченко, В.М. Трегобчук, М.М. Федоров, М.А. Хвесик, В.М. Яценко та ін. Їх дослідження присвячені оцінці інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрних підприємств та підвищенню їх інноваційно-інвестиційного активності.

Проте все ж багато залишається нерозкритих питань, які стосуються використання закордонного досвіду щодо впровадження інновацій в діяльність підприємств України, зокрема в аграрний сектор, що визначає актуальність досліджень цього напрямку. Тому в умовах реформування відносин власності і форм господарювання виникає гостра необхідність поглибленого дослідження інвестиційно-інноваційного клімату функціонування аграрних підприємств з урахуванням регіональних особливостей. Все це переконливо свідчить про необхідність посилення уваги до розробки теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо активізації інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні особливостей інноваційно-інвестиційної діяльності

суб'єктів в аграрній сфері та активізації цього процесу в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є нормативно-правові акти, наукові праці, матеріали періодичних видань та ресурси Internet.

При написанні статті використано монографічний та порівняльний методи, які разом з методом абстрагування дозволили зробити узагальнення, здійсненні в процесі наукового дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» під інвестиційною діяльністю розуміється сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [3].

Підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційною діяльністю аграрних підприємств обмежується рядом чинників, зокрема умовами соціального та політичного середовища, рівнем кваліфікації та внутрішнім опором реструктуризації господарств. Тому інвестування аграрних товаровиробників залишаються досить ризиковою справою, а аграрний сектор – інвестиційно непривабливим.

Усунення негативного впливу цих чинників є передумовою підвищення ефективності інвестиційного менеджменту та інвестиційно-інноваційної привабливості аграрного сектора. Врахування причин низької інвестиційної привабливості аграрних підприємств дозволяє об'єктивно оцінювати їх інвестиційну діяльність. При аналізі процесів входження в аграрну сферу інвесторів з інших сфер АПК необхідно враховувати високий рівень трансакційних витрат, які пов'язані з високим ризиком контрактних відносин з аграрними підприємствами у зв'язку з обмеженою дією законодавства щодо захисту прав кредиторів і державною аграрною політикою.

Удосконалення процесу входження зовнішніх інвесторів в аграрну сферу за сучасних умов пов'язане з покращанням ефективності прийняття рішень щодо залучення нових джерел інвестиційних ресурсів власниками господарств, визначенням напрямків співпраці інвесторів і власників землі та майна, а також інформаційною підтримкою і правовим захистом сторін [4].

На сьогодні аграрні підприємства, зважаючи на обмеженість власних коштів, змушені сподіватися на підтримку з боку держави. Головною метою державної інвестиційно-інноваційної політики України є створення соціально-економічних, організаційних та правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення необхідності впровадження сучасних, екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції з натуральної сировини [1].

Ефективність інвестицій аграрних підприємств суттєво підвищується внаслідок здійснення інноваційних проектів. Нині такі проекти, пов'язані з перебудовою матеріально-технічної бази, можуть

фінансувати лише великі сільськогосподарські підприємства. Тому малим та середнім аграрним підприємствам в Україні необхідна державна кредитна підтримка інноваційних проектів. Спрощенню та здешевленню доступу підприємств до інновацій сприяє їх участь у кооперативних формах спільного використання технічних засобів, постачальницько-збутових кооперативах, товарних асоціаціях, співпраця з науково-дослідними установами, дорадчими службами, участь у днях поля, виставках, ярмарках тощо.

Пріоритетні напрями інвестування інновацій аграрних підприємств регіону такі: для малих підприємств – тваринництво, вирощування овочів у приміських зонах, лікарських трав, плодів і ягід; для середніх – виробництво органічної продукції, вирощування технічних культур на біопаливо; для великих аграрних підприємств – технології мінімального обробітку ґрунту, індустриальні технології в рослинництві та тваринництві [2].

Незважаючи на потужну законодавчу підтримку інноваційної діяльності, немає єдиного загального механізму інвестування інновацій. Хоча прийнята не одна державна програма та концепція, але, на жаль, ми не бачимо позитивного кінцевого результату широкого впровадження новинок техніки у виробничий процес як промислових, так і аграрних підприємств. Відсутність правових гарантій повернення власних заощаджень не стимулює приватних інвесторів вкладати весь свій капітал у інновації. Щодо бюджетних коштів, то зменшення їхніх розмірів не сприяє розвитку інноваційної діяльності. Тому необхідно розробити практичні рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості інноваційних підприємств [5].

Поряд із державним регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних товаровиробників необхідним є ефективне здійснення інвестиційної політики на самих підприємствах. У цьому контексті важливо зосередити увагу на запровадженні стратегічного підходу до прийняття рішень, що передбачає розробку інвестиційної стратегії на основі спеціально розробленої інвестиційної політики підприємства.

З метою удосконалення інноваційно-інвестиційної діяльності та підвищення її ефективності аграрним підприємствам залежно від їх економічного стану слід формувати різні типи інвестиційних стратегій.

Так, для господарств з незадовільним фінансовим станом та недостатнім рівнем платоспроможності, де до 60% оцінюваних показників відповідають нормативним значенням, пропонується формувати інвестиційну стратегію збереження, що передбачає підтримку наявного ресурсного потенціалу господарства та підготовку бази для забезпечення у майбутньому розширеного відтворення капіталу через стабілізацію основного стада худоби, відновлення поточних біологічних активів, повного використання наявної матеріально-технічної бази та земельних угідь, відновлення роботи переробних підрозділів.

Аграрним підприємствам із задовільним фінансовим станом, де 61–80 % оцінюваних

показників відповідають нормативним значенням, доцільно розробляти інвестиційну стратегію помірною зростання, основною метою якої є поступове нарощування обсягів виробництва та забезпечення його ефективності на основі селекційно-плеємної роботи, інтенсифікації тваринництва, часткового оновлення парку сільськогосподарської техніки, а також переоснащення переробних підрозділів. Підприємствам з високою фінансовою стійкістю, у яких 81–90 % оцінюваних показників відповідають нормативним значенням, потрібно формувати інвестиційну стратегію прискореного зростання, що дозволяє отримати довготривалі конкурентні переваги шляхом комплексного технічного переоснащення, модернізації та створення на індустріальній основі підрозділів з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, удосконалення системи інвестиційного менеджменту, підготовки кадрів і формування людського капіталу.

Формування ефективної інвестиційної стратегії аграрного підприємства потребує розвитку системи інвестиційного менеджменту. В малих аграрних підприємствах із незначним обсягом інвестицій управління інвестиційною діяльністю має виконувати його керівник або власник. У середніх ці функції можуть виконувати керівники та спеціалісти, а у великих, де найактивніше здійснюється інвестування, необхідний інвестиційний менеджер, а за потреби й інвестиційний підрозділ (центр) [2].

ВИСНОВКИ

Отже, активізація інвестиційно-інноваційної діяльності аграрних підприємств можлива за умови створення сприятливого клімату в аграрній сфері, тобто середовища, в якому проходять інвестиційно-інноваційні процеси, яке формується під впливом політичних, економічних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційно-інноваційної діяльності в державі і ступінь ризику

інвестування аграрної галузі. Підтримка інвестиційних та інноваційних процесів аграрних підприємств повинна стати одним з пріоритетів державної політики України для того, щоб подолати кризу в аграрному секторі економіки та підвищити ефективність і конкурентоспроможність виробництва аграрної продукції. Впроваджуючи різні механізми державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, слід враховувати рівень розвитку економіки, стан науково-технічної сфери, правову базу, рівень ризику та цілі, інтереси і вимоги інвесторів, гнучко поєднуючи вище наведені методи між собою.

Список використаних джерел

1. Клименко В.І. Фінансування інноваційної діяльності в Україні / В.І. Клименко // Економіка. Фінанси. Право. - 2008. - № 1. - С. 24-29.
2. Лук'яник М. Шляхи підвищення ефективності інвестицій сільськогосподарських підприємств / М. Лук'яник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://confiapv.at.ua/publ/konf_9_10_grudnja_2010_r/shljakhi_pidvishhennja_efektivnosti_investicij_silskogospodarskikh_pidpriemstv/4-1-0-447
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-ХІІ від 18 вересня 1991 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Черненко Л.В. Інвестиційна діяльність підприємств та джерела її фінансування / Л.В. Черненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nppdaa/econ/2011_3_2/174.pdf
- Черній Н.С. Методи державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Н.С. Черній. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=393>

КУЗЬМУК

Світлана Григорівна
sfetik@ukr.net

УДК 336.011

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ТА ПАРАДИГМ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ І
СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯCONCEPTS AND PARADIGMS EVOLUTION OF COMPANIES' FINANCE AND
ACTUAL DIRECTIONS OF THEIR RESEARCHаспірант, ЧНУ ім. Ю.
Федьковича

У статті розглянуто основні теоретичні концепції та теорії дослідження фінансів підприємств та умови, за яких вони формулювалися, визначено основні закономірності становлення фінансової науки на рівні підприємств. Досліджено найпоширеніші теоретичні ідеї сьогодення та розкрито актуальність їх дослідження в умовах невизначеності та соціалізації фінансів. Особливу роль відведено поведінковій концепції фінансів підприємств як одній з найперспективніших в сучасній фінансовій науці.

В статье рассмотрены основные теоретические концепции и теории исследования финансов предприятий и условия, при которых они формулировались, определены основные закономерности становления финансовой науки на уровне предприятий. Исследованы наиболее распространенные теоретические идеи настоящего и раскрыта актуальность их исследования в условиях неопределенности и социализации финансов. Особая роль отведена поведенческой концепции финансов предприятий как одной из самых перспективных в современной финансовой науке.

The basic theoretical concepts and theories of companies' finance research and the conditions under which they are formulated are examined in the article, the main laws of financial science at the enterprise level formation are identified. The most common theoretical ideas of our time are investigated and the relevance of their research in the conditions of uncertainty and finance socialization are revealed. A special role has been conferred to the concept of behavioral companies' finance as one of the most promising in the modern financial science.

Ключові слова: фінанси підприємств, концепція, теорія, парадигма, біхевіоризм, соціалізація фінансів

Ключевые слова: финансы предприятий, концепция, теория, парадигма, бихевиоризм, социализация финансов

Keywords: companies' finance, concept, theory, paradigm, behaviorism, finance socialization

ВСТУП

Дослідження теорії фінансів підприємств в останні десятиліття є особливо важливим питанням фінансової науки, оскільки процеси приватизації та децентралізації стимулюють перехід підприємств із тіні держави на перший план, саме підприємства є рушіями економіки і вихідною точкою економічного розвитку. Саме поняття «фінанси» досить довгий час асоціювалося тільки з діяльністю держави, тобто з публічними фінансовими потоками, а його трансформація стала вихідною точкою дослідження підприємств як учасників товарно-грошових відносин і вагомих елементів як економічної, так і фінансової систем держави.

Еволюція фінансової науки в дослідженні суб'єктів господарювання обумовлена системними макроекономічними трансформаціями, змінами в фінансовій поведінці та мисленні, зміною парадигми внутрішньофірмового менеджменту та умов, в яких останній приймає відповідні фінансові рішення. Теорію фінансів досліджували вітчизняні вчені К.

Воблій, М. Добриловський, С. Іловайський, М. Соболев та ін. Фінанси підприємств стали об'єктом дослідження наступних вітчизняних вчених: А. Поддєрьогіна, В. Федосова, О. Терещенка, П. Юхименка, О. Данілова, Т. Паєнтко та ін.. Щодо сучасних напрямів розвитку фінансової науки, то найбільший розвиток вони отримали за кордоном. Так, представниками біхевіористичної концепції фінансів, які за свої праці отримали Нобелівську премію, є американські вчені Д. Канеман та А. Тверські.

Враховуючи інтенсивний розвиток та постійні зміни макросередовища, зміну елементів системи мотивації та структуру внутрішнього середовища підприємств, посилення стратегічних акцентів в їх управлінні, питання дослідження еволюції їх фінансових парадигм і концепцій та виявлення специфічних ознак предмета дослідження фінансів суб'єктів господарювання потребують постійного вивчення і систематизації. Особливої уваги

заслужують сучасні теоретичні концепції фінансової науки мікрорівня та механізми, що спричинили їх розвиток.

МЕТА РОБОТИ полягає у виявленні взаємозв'язку між еволюцією концептуального фінансового знання у сфері корпоративних фінансів та новим розумінням ролі людини в економічних процесах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці та матеріали періодичних видань. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В процесі розвитку суспільства науковці створюють величезну кількість теоретичних концепцій, теорій та парадигм, за допомогою яких намагаються пояснити процеси і явища, які їх оточують, виявити закономірності та, що найголовніше, допомогти суспільству виробити систему поведінки з урахуванням отриманих знань. На сьогоднішній день поняття «теорія», «концепція»,

«парадигма» досить часто використовуються в методології науки, а підходи до розуміння та співвідношення даних дефініцій еволюціонували разом із розвитком суспільства. Так, основним поширювачем категорії «парадигма» вважається Томас Кун, відповідно до поглядів якого дана дефініція є не чим іншим, як сукупністю загальноприйнятих цінностей, методів та підходів, технічних навиків та засобів, це не просто поточна теорія, а світосприйняття, в якому існує загальноприйнята теорія разом з усіма її висновками [1].

Поняття «концепція» в даній роботі розглядається як система знань, яка продукує конкретні погляди та ідеї вченого (групи вчених) щодо певної області дослідження як єдиний, визначальний задум і розвивається в рамках прийнятої суспільством парадигми. У свою чергу, «теорія» – сукупність умовиводів, що відображають об'єктивно існуючі відносини і зв'язки між явищами об'єктивної реальності. Зазвичай теорія розглядається як логічно і в часі завершений комплекс поглядів та ідей. Співвідношення даних понять подано на рис. 1.

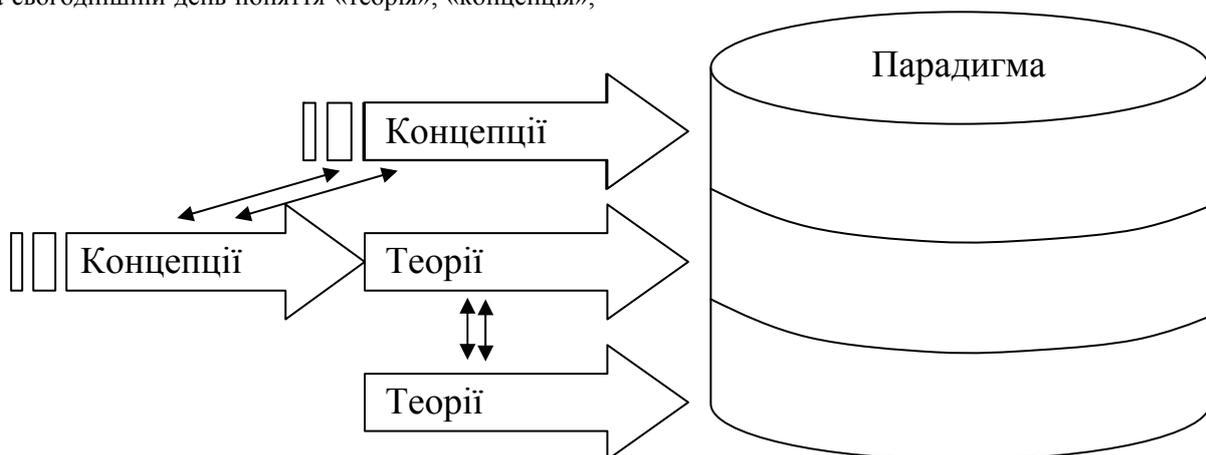

Рис. 1. Співвідношення між теоріями, концепціями та парадигмою (розроблено автором)

Щодо об'єкта даного дослідження, то в різні часи роль підприємств мінчалась паралельно із новими тенденціями їх розвитку: появою нових видів суб'єктів господарювання та збільшенням ролі сфери послуг на ринку товарів та послуг. Як результат - теоретичні парадигми визначення та обґрунтування критеріїв, на основі яких можна оптимізувати прийняття відповідних фінансових рішень, змінювали свій предмет дослідження та ступінь міри заглиблення. Так, загальновідомо, що в теорії фінансової науки сформувалося 3 методологічні підходи (наукові парадигми) до формулювання теоретичних та практичних висновків щодо розробки таких критеріїв: класичний, неокласичний, неінституційний.

Щодо історично першого з них, то представники класичного підходу зробили свій внесок у обґрунтування процесів фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, визначення найвигідніших способів збільшення його капіталу та процеси реструктуризації підприємств виходячи з

позиції ринкової рівноваги. Разом з тим, класики звернули увагу на роль людини в господарській діяльності. Так, її особистий інтерес відіграє основну роль в мотивації економічної діяльності, а матеріальним носієм особистого інтересу є грошовий дохід (матеріальний зиск). Іншими словами, для підвищення продуктивності роботи працівників на підприємстві достатньо покращити їхнє матеріальне забезпечення, оскільки основною метою діяльності людини є максимізація прибутку. Дані постулати лягли в основу концепції А. Сміта «людина економічна», або homo economicus. Визначальним є те, що відповідно до названої концепції людина як учасник економічних відносин або складова суб'єкта господарювання керується егоїзмом та турботою про власну вигоду. Абстрагуючись від усіх інших мотивів поведінки, концепція визнає тільки особистий інтерес, який виявляється в раціональних діях.

Класична економічна теорія загалом та теорія фінансів в тому числі стала міцним фундаментом для

подальших досліджень. Однак, наближаючи об'єкт дослідження фінансів до реального життя, зрозуміло, що стан ринкової рівноваги не можна розглядати як основу функціонування економіки в довгостроковій перспективі, а людина не завжди здатна діяти раціонально, виходячи тільки зі своїх меркантильних інтересів, хоча саме вони в більшій мірі визначають поведінку людини.

Представники інституціонального підходу вивчали вплив інституцій на суспільство та економіку і особливу увагу звернули на інститути: норми, правила, стереотипи, звички, і традиції, яким підпорядковуються суб'єкти господарювання та інші учасники економічних відносин. Основним мотивом поведінки людини у інституціоналістів була не максимізація прибутку, а відповідність своєму становищу в межах інституту, зміцнення статусу в суспільстві. Інституціоналісти, як і класики, підтримували позицію раціональної поведінки людини та визнавали той факт, що саме завдяки їй (раціональній поведінці) зроблено прорив у розвитку фінансової науки та підвищено рівень життя населення. Водночас, учені зазначали, що у своїх крайніх вираженнях раціоналізм і економічна свобода породжують ірраціональні форми поведінки. Однак ці форми вважалися негативними і небажаними щодо суспільства, людини і природи, нерідко це ставить під загрозу навіть саме існування людини, наприклад, через економічні проблеми [2].

Наступним етапом дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання є поява праць неокласиків, котрі зосередили свою увагу на процесах, що відбуваються на ринку капіталів. Так, Нобелівськими лауреатами М. Міллером та Ф. Модільяні виявлено та доведено залежність між вартістю підприємства та структурою і вартістю капіталу. Ще один Нобелівський лауреат Г. Марковіц виявив пряму залежність між дохідністю інвестицій та ризиком, а В. Шарп розробив модель оцінки капітальних активів (САРМ), в якій вперше виділено системний та несистемний ризику.

Неокласики зробили значний вклад у розуміння сутності корпоративних фінансів, однак їхні висновки базуються в більшій мірі на власних суб'єктивних твердженнях та в основі мають теорію досконалого ринку, котра, окрім іншого, передбачає, що всі економічні суб'єкти на ринку мають однаковий доступ до інформації і в рівній мірі її використовують, тобто існує абсолютна визначеність, що є нереальним для будь-якого ринку. Крім того, дана теорія, як і класична, передбачає, що ці учасники діють з метою максимізації власної корисності – отримання прибутків, а їх поведінка є абсолютно раціональною.

Наступниками неокласиків стали представники неоінституційної теорії фінансування, котрі за об'єкт дослідження взяли окремі фінансові інституції та дослідили фінансові відносини, що виникають між ними з точки зору комплексності та системності. Як наслідок – з'явилися теорії агентських відносин, фінансового посередництва, концепція максимізації вартості капіталу власників та багато інших, які порівняно з попередніми характеризуються більшою об'єктивністю та, як наслідок, більшою практичною значущістю.

Однак поставлене питання потребує подальшого вивчення. Як результат, вченими встановлено, що на рішення, які приймаються учасниками ринкових відносин – управлінцями на підприємствах – впливають ряд суб'єктивних факторів: культура, релігія, психологія, ілюзія, емоції, помилкове сприйняття інформації та інші фактори, які прийнято називати «ірраціональними». Дослідження впливу таких чинників та їх наслідків покладено в основу вивчення підприємства в рамках нової теоретичної концепції, яка називається «поведінкові (біхевіористичні або психологічні) фінанси». Поведінкова концепція фінансів у первинній своїй формі функціонувала як механізм пояснення поведінки трейдерів на фінансовому ринку та курсу котирування, адже саме на фінансовій біржі в більшій мірі проявляється несистемність та нераціональність поведінки її учасників. Засновниками даної теоретичної концепції вважають В. де Бонда та Р. Тейлора і Х. Шефріна та М. Статмана [3].

В умовах сучасності вчені-теоретики намагаються розширити ступінь інформованості в цьому питанні по відношенню до різних аспектів функціонування підприємств та життєдіяльності людей. Так, деякі з теорій поведінкової економіки наведені на рис. 2. На думку однієї з сучасних дослідників поведінкових фінансів Т. Кізіми, саме ці теорії володіють найбільшою значущістю з точки зору їх практичного використання [2].

Протягом останнього часу досить інтенсивно розвивається науковий напрям, що отримав назву «психології натовпу». Дослідники даного напрямку обговорюють можливість застосування ідей, розроблених в його рамках, для пояснення феномену стадної поведінки, її причин і наслідків [4. с. 75]. Одним із таких наслідків є виникнення фінансових бульбашок, які в останні роки досягають значних розмірів і можуть провокувати глобальні фінансові кризи.

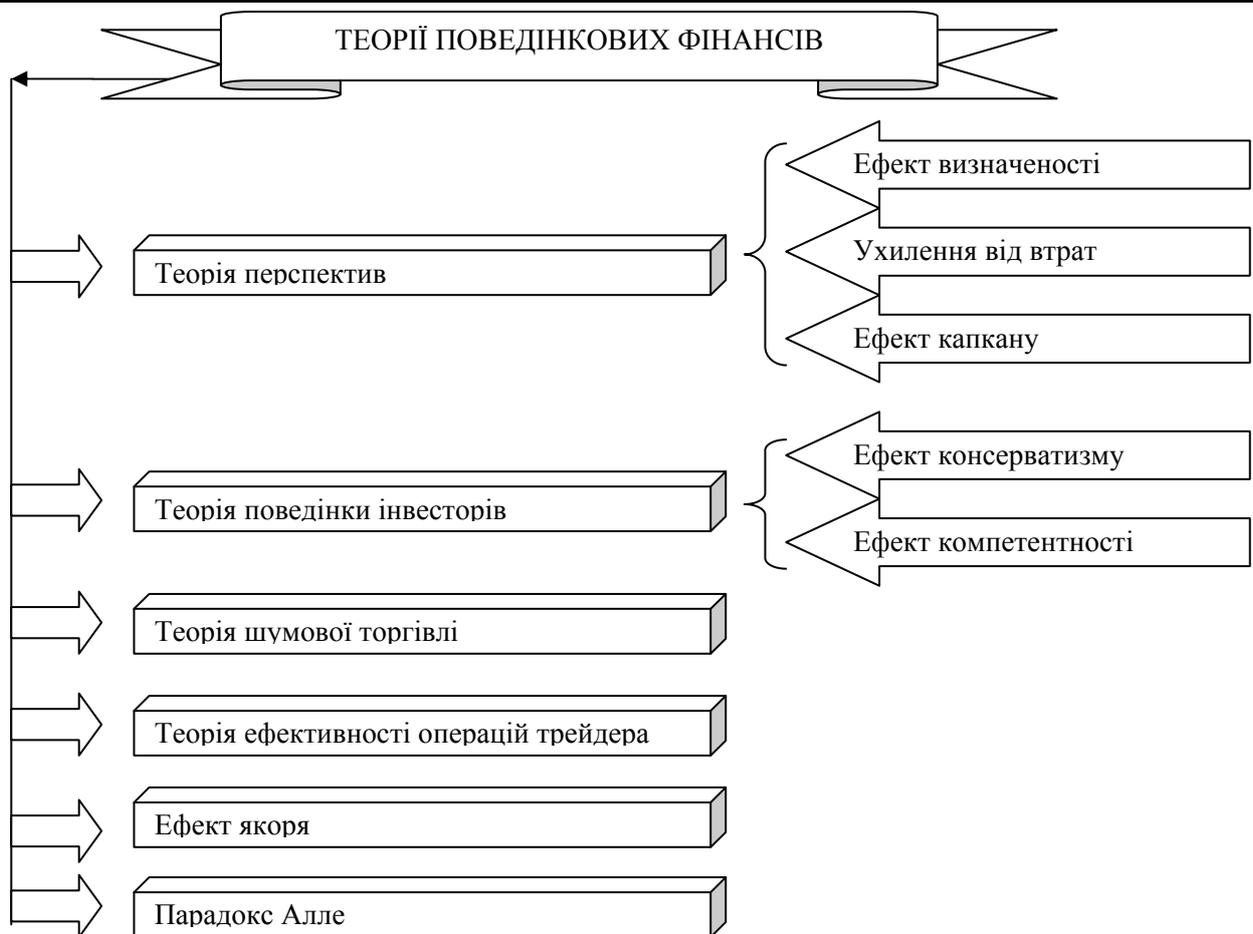

Рис. 2. Теорії поведінкових фінансів [розроблено автором на основі [2]]

Концепція біхевіористичних фінансів перебуває в нерозривному взаємозв'язку з різними теоретичними підходами сучасності, котрі пов'язані зі швидкістю та якістю поширення інформації, адже саме інформація сьогодні вважається п'ятим фактором виробництва, котрий поряд із землею, працею, капіталом та підприємницькими здібностями забезпечує виробничий процес через систематизацію знань, матеріалізованих в систему механізмів, машин, обладнання, моделей менеджменту і маркетингу. Здавалося б, інтенсивний розвиток інформаційних технологій, збільшення швидкості та способів передачі даних мали забезпечити «вчищення» інформації, збільшення її достовірності, зближення первинної та вторинної інформації (В. Федосов цей процес називає «законом інформаційного наближення» [5]). Однак, практика показує, що насправді обсяги інформації на ринках настільки великі, що визначити чи перевірити достовірність її стає все важче, так само, як і порівняти в часі та просторі первинну та вторинну інформацію, що тільки посилює невизначеність.

Одним із таких теоретичних постулатів є концепція асиметричності інформації, яка передбачає, що у зв'язку із об'єктивними та суб'єктивними факторами, які впливають на поширення інформації на ринку, вона з різною швидкістю та достовірністю потрапляє до учасників ринку, котрі, в свою чергу, починають реагувати. Однак, така поведінка не завжди є раціональною,

оскільки в їх основі – особисті сподівання управлінців та менеджерський оптимізм, очікування надвіддачі та ефективного використання ресурсів.

Розбавлення фінансової науки у дослідженні суб'єктів господарювання психологією є не єдиним проявом взаємопроникнення фінансів з іншими науками. Так, сьогодні набуває дуже важливого значення концепція сталого розвитку, яка поєднує економіку та екологію та передбачає формування такої стратегії розвитку підприємства, за якої зменшилися би витрати сировини та енергії, зменшилися відходи і збалансувалася б структура споживання відповідно до природних можливостей землі.

З іншої сторони, соціалізація фінансів спричинила появу нового напрямку дослідження підприємств, відповідно до якого суб'єкти господарювання повинні таким чином організувати свою діяльність, щоб не тільки їхні продукти задовольняли потреби споживачів у короткостроковій перспективі, а й щоб налагодити соціальний діалог із суспільством і брати участь у найгостріших його проблемах. Дана концепція називається «соціальна відповідальність бізнесу» і передбачає часткове перенесення основних цілей функціонування підприємств із комерційного інтересу до добровільної участі у соціальних проєктах та ініціативах.

Серед важливих для дослідження вітчизняними вченими складових корпоративних фінансів В. Зимовець та О. Терещенко виділяють: капітальні і

фінансові інвестиції у реальному секторі економіки, вартісно-орієнтоване управління та оцінка вартості бізнесу, антикризове управління фінансами, корпоративна реструктуризація, mergers & acquisitions, капітал корпоративних підприємств та ціна його залучення [6, с. 90-91].

ВИСНОВКИ

Саме усвідомлення того, що різні науковці в різний час по-різному визначали, що є головним, корисним, важливим в дослідженні фінансів підприємств, дає можливість зрозуміти, що у довгостроковій перспективі апріорні припущення в рамках наукових парадигм повинні переглядатися з урахуванням зміни світосприйняття людини. Причому змістовна критика висунутих попередниками ідей є закономірним і логічним процесом у зв'язку з трансформацією суспільства та його цінностей і моделей поведінки.

Щодо еволюції теоретичних підходів до дослідження корпоративних фінансів, то з розвитком фінансової науки можна спостерігати збереження сутнісних ознак фінансів бізнесових одиниць та еволюцію їх змістовних компонентів. Сучасна фінансова наука в більшій мірі заглиблюється у неекономічні властивості фінансових явищ і процесів, в результаті чого відбувається соціалізація фінансів, перелом фінансового мислення і поява нових продуктивних вчень та ідей. Одним із таких є концепція біхевіористичних фінансів, яка здатна небезпідставно похитнути затверджену класиками ідею homo oeconomicus. Кожна людина являє собою клубок емоцій, і саме вони впливають на рішення, що приймаються на мікрорівні, навіть якщо вони

кардинально суперечать запланованій моделі поведінки. Дослідження мотивів і наслідків прийняття таких нераціональних рішень потребує подальшого вивчення, а стратегії підприємств, побудовані на основі дослідження реальної поведінки економічних суб'єктів, а не на ефемерному проголошенні її раціональною, виступають базою подальшого розвитку фінансової науки і стають предметом дослідження багатьох авторів.

Список використаних джерел

1. Кун Т. Структура наукових революцій / Томас Кун. – Москва: Прогресс, 1975.
2. Кізіма Т. Поведінкові фінанси у концепціях класичної та інституціональної теорій / Тетяна Кізіма. // Світ фінансів.–2013. – №3.–С. 7–18.
3. Shefrin, Hersh, and Meir Statman. 1985. “The Disposition to Sell Winners Too Early and Ride Losers Too Long: Theory and Evidence.” *Journal of Finance*, vol. 40, no. 3 (July):777–790
4. Чиркова Е.В. Психологические теории группового поведения и их применимость для объяснения стадного поведения на финансовых рынках [Текст] / Е.В. Чиркова // Корпоративные финансы. – 2010. - №1(13). – С. 72-83.
5. Федосов В. Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів / В. Федосов, Н. Рязанова. // Ринок цінних паперів України. – 2013. – №3. – С. 39–55.
6. Зимовець В. Корпоративні фінанси як домінанта фінансової науки / В.В. Зимовець, О.О. Терещенко. // Фінанси України. – 2015. – 9. – С. 78-94.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

ІНЖЕНЕРНА АСЕКУРАЦІЯ ПІДСИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ В ФУНКЦІОНАЛЬНО РОЗВИНУТИХ СИСТЕМАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ, ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ КРАЇНИ

ENGINEERING ASSURANCE INTEGRATED ECONOMIC SUBSYSTEM DIAGNOSTICS TO FUNCTIONALLY ADVANCED SYSTEMS OF STRATEGIC MANAGEMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES AND INDUSTRIAL ASSOCIATIONS OF THE COUNTRY

к.е.н., доцент кафедри
обліку і аудиту, в.о.
ректора Вищого навчально-
закладу «Міжнародний
технологічний
університет «Миколаїв-
ська політехніка»

У науковій статті обґрунтовано необхідність порівняльної оцінки окремих пристроїв та методів їх використання з метою вибору такої структури зв'язку технічних засобів, яка б найбільш повно задовольняла вимогам обробки даних функції діагностики в системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань. Виходячи із повноти та достовірності початкових даних, якими володіє розробник технічного забезпечення підсистеми єдиної (комплексної) економічної діагностики, доцільним виступає попередній (укрупнений) і уточнений вибір номенклатури та кількості технічних засобів. Для попереднього вибору комплексу технічних засобів підсистеми можна використовувати основні організаційно-економічні характеристики підприємства і його

внутрішніх структурних підрозділів, що впливають на обсяг оброблюваної в процесі діагностики інформації (наприклад, тип виробництва, його організація, вид та складність вироблюваної готової продукції, чисельність робітників тощо), і наближені економіко-аналітичні залежності обсягів інформації від кожного із факторів. Уточнений вибір комплексу технічних засобів підсистеми вимагає більш широкої та детальної початкової інформації. Серед перспектив подальших розвідок в даному напрямку відрізняється питання пов'язане із особливостями організації підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань.

В науковій статті обґрунтовано необхідність порівняльної оцінки окремих пристроїв та методів їх використання з метою вибору такої структури зв'язку технічних засобів, яка б найбільш повно задовольняла вимогам обробки даних функції діагностики в системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань. Виходячи із повноти та достовірності початкових даних, якими володіє розробник технічного забезпечення підсистеми єдиної (комплексної) економічної діагностики, доцільним виступає попередній (укрупнений) і уточнений вибір номенклатури та кількості технічних засобів. Для попереднього вибору комплексу технічних засобів підсистеми можна використовувати основні організаційно-економічні характеристики підприємства і його внутрішніх структурних підрозділів, що впливають на обсяг оброблюваної в процесі діагностики інформації (наприклад, тип виробництва, його організація, вид та складність вироблюваної готової продукції, чисельність робітників тощо), і наближені економіко-аналітичні залежності обсягів інформації від кожного із факторів. Уточнений вибір комплексу технічних засобів підсистеми вимагає більш широкої та детальної початкової інформації. Серед перспектив подальших розвідок в даному напрямку відрізняється питання пов'язане із особливостями організації підсистеми інтегрованої економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань.

In the article the necessity of comparative evaluation of individual devices and methods for their use in order to select a connection structure of technical means that would best meets the requirements of the diagnostics data in the systems of strategic management activities of industrial enterprises and industrial associations is grounded. Based on the completeness and accuracy of the source data available to the developer of logistics subsystem single (complex) economic diagnostics, it is appropriate to favor the previous one (bigger) and the specified range of items and quantities of technical means. For the pre-selection of the technical means subsystem can use the basic organizational and economic enterprise performance and its internal divisions, affecting the volume processed in the process of diagnosis information (eg, type of production, its organization, the type and complexity of the manufactured finished products, the number of workers, etc.) and approximate the economic and analytical information based on the volume of each of the factors. The specified range of complex hardware subsystem requires broader and more detailed background information. Among the prospects for further research in this direction is different question related to the peculiarities of the organization of the integrated economic subsystem diagnostics to functionally advanced systems of strategic management activities of industrial enterprises and scientific-production associations, and so on.

Ключові слова: діагностика, діяльність, науково-виробничі об'єднання, підприємство, система стратегічного управління, технічне забезпечення

Ключевые слова: деятельность, научно-производственное объединение, подсистема экономической диагностики, промышленное предприятие, система стратегического управления, техническое обеспечение, функция

Keywords: activities, economic diagnostics, Scientific and Production Association, the company, the system of strategic management, technical support

ВСТУП

Методичні матеріали щодо створення технічного забезпечення безпосередньо для обробки інформаційних даних із сформованої (комплексної) економічної діагностики виробничо-господарської діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань відсутні. Це веде до того, що на практиці, приступаючи до формування та впровадження функції економічної діагностики, або взагалі не роблять обґрунтування необхідного технічного забезпечення, або використовують в цих цілях методичні матеріали щодо вибору комплексу технічних засобів для функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і виробничих об'єднань в цілому. Так, наприклад, директор ТОВ «ЕВЕРІ» Белов Віталій Геннадійович, виходячи із того, що застосування машин електронних цифрових носить багатоцільовий характер, вважає: «Якщо ставиться завдання використання машин електронних цифрових на формуванні та впровадженні всього комплексу управлінських робіт, тоді мається на увазі і формування та впровадження робіт із підсистеми економічної діагностики ... ». Звідси промисловець робить висновок про те, що при виконанні економіко-аналітичних розрахунків технічне забезпечення виступає завданням. З подібною точкою зору навряд чи можна погодитися повністю. Якщо на початковій стадії формування і впровадження функції діагностики, коли обсяг економіко-аналітичних розрахунків порівняно невеликий, ще можна допустити, що до комплексу технічних засобів не пред'являються скільки-небудь значні вимоги, тоді з нарощуванням кількості економіко-аналітичних завдань діагностики, а отже, і обсягу обчислень, здійснюваних у процесі їх вирішення, ці вимоги стають досить істотними. А це означає, що питання вибору технічних засобів (процесора, пристроїв пам'яті, засобів зв'язку та периферійної техніки) повинне бути предметом спеціального дослідження ще на передпроектній стадії створення підсистеми зчленованої (комплексної) економічної діагностики, яка повинна розглядатися як складова частина функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань в цілому. Тільки в цьому випадку можна буде згодом уникнути диспропорцій між потребами системи управління в економіко-аналітичних інформаційних даних, можливостями її технічного забезпечення. Розробка проектних рішень із організації технічного забезпечення функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та виробничих об'єднань і в тому числі підсистеми системної (комплексної) економічної діагностики включає в себе визначення переліку технічних засобів та рекомендацій за методами збору, обробки і передачі інформації. Це, у свою чергу, знаходить відображення у відповідній законодавчо-нормативній базі, інструктивних та методичних матеріалах, а також авторських

розробках (комплексу технічної і організаційної документації у формі схем, інструкцій, програм тощо) [1-13] та інші, які дозволяють здійснювати ефективну експлуатацію технічних засобів. Як вже вказувалося, проектування технічного забезпечення підсистеми загальної (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань вимагає ретельного обґрунтування складу та продуктивності технічних засобів. Складність вирішення цієї проблеми визначається різноманітністю наявних технічних засобів, однаковою функціональним призначенням окремих пристроїв, значними витратами, пов'язаними з формуванням і функціонуванням технічного комплексу, що відбивається на фактичному ефекті від використання функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань країни в цілому.

МЕТА РОБОТИ полягає в обґрунтуванні необхідності порівняльної оцінки окремих пристроїв та методів їх використання з метою вибору такої структури зв'язку технічних засобів, яка б найбільш повно задовольняла вимогам обробки даних функції діагностики в системах стратегічного управління діяльністю підприємств, ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою статті виступає діалектичний метод і основні положення теорії діагностики та системи управління. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних методик функції діагностики, системи управління); *економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний* (при аналізі та оцінці стану технічного забезпечення підсистеми діагностики в системах стратегічного управління); *групування* (з метою характеристики технічного забезпечення підсистеми діагностики в системах стратегічного управління); *метод економіко-математичного моделювання* (при визначенні обмежень основного критерію оцінки при виборі раціональної структури технічних засобів підсистеми діагностики в цілому і окремих її частин), інше.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основні проектні рішення щодо створення технічного забезпечення підсистеми повної (комплексної) економічної діагностики потребують певної послідовності робіт щодо створення функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та науково-виробничих об'єднань. При проектуванні технічного забезпечення підсистеми слід виходити із попередньо проведеного дослідження функції діагностики на підприємстві (об'єднанні), вивчення її організації і опису структури даних, що дозволить надати всебічну характеристику всьому переліку економіко-аналітичних завдань, вирішуються підсистемою. Не

можна не брати до уваги і тієї обставини, істотний вплив на склад комплексу технічних засобів здійснює необхідний час реакції підсистеми. Тому, формуючи вимоги до комплексу технічних засобів підсистеми, потрібно знати часові інтервали керування, тобто знати, як скоро потрібна споживачеві інформація за тим або іншим завданням економічної діагностики, на скільки припустима затримка у вирішенні задачі, що відбудеться у випадку запізнення видачі таких даних ін.

У цьому зв'язку всі завдання підсистеми інтегральної (комплексної) економічної діагностики доцільно розподілити за трьома рівнями терміновості. Перший рівень терміновості мають завдання, за якими інтервал часу від моменту введення вхідної інформації або запиту до банку даних до моменту отримання вихідної інформації має тривалість від декількох хвилин до декількох десятків секунд. До цієї групи відносяться в основному завдання оперативної діагностики роботи підприємства та його внутрішніх підрозділів. Другий рівень терміновості дається завданнями, отримання кінцевої інформації за якими допустимо через кілька годин після введення вхідних даних або запиту банку даних. Цю групу утворюють завдання ретроспективної діагностики роботи підприємства і його внутрішніх ланок. Та третій рівень терміновості може бути наданий задачам, за якими отримання результатів допускається в межах тимчасового інтервалу тривалістю від декількох годин до декількох днів з моменту надходження запиту або початкової інформації. До цієї групи входять завдання порівняльної, перспективної, функціонально-вартісної і проблемно-орієнтованої економічної діагностики. Слід також зазначити, що завдання оперативної економічної діагностики та завдання другої і третьої груп (фонові завдання), маючи численні інформаційні та логічні зв'язки, щільно поєднуються між собою в рамках підсистеми. Нарешті, можна виділити і четверту групу завдань – із ведення бази даних підсистеми, обсяг роботи, за якими потребує значної потужності машин електронних цифрових, багато ін.

Важливо відзначити, що час реалізації підсистеми управління істотно залежить від потреби одночасного вирішення декількох завдань функції інтегрованої економічної діагностики, від нерівномірності надходження вхідної інформації та запитів банку даних, що веде до перекриття за часом вирішуваних завдань. А це в свою чергу вимагає додаткових ресурсів обчислювального комплексу, на якому базується система управління, таке ін.

Основа технічного забезпечення підсистеми кон'югованої (комплексної) економічної діагностики – одна або декілька центральних машин електронних цифрових, до характеристик яких пред'являються наступні вимоги: наявність функціонально розвинутої системи переривань і апаратного захисту пам'яті; можливість підключення віддалених термінальних пристроїв та каналів зв'язку до периферійних машин електронних цифрових; значна швидкість обчислень і великий обсяг оперативної пам'яті; повинна бути забезпечена можливість зберігання в пам'яті

солідного обсягу інформаційних даних і програм із прямим доступом.

Сучасний передовий практичний досвід показує, що якщо на початкових стадіях формування та впровадження функції інтегрованої економічної діагностики на середніх і великих підприємствах (об'єднаннях) економічно ефективним виступає використання офісних моделей машин електронних цифрових, тоді в умовах формування та впровадження великої частини економіко-аналітичних розрахунків перевага повинна бути віддана більш потужним і продуктивним модифікаціям машин електронних цифрових та ін.

Після вибору типів машин електронних цифрових, які максимально або в припустимих межах відповідають вимогам, що впливають із особливостей вирішення комплексу завдань функції економічної діагностики, визначають кількість сучасних машин електронних цифрових, необхідну для виконання запланованого обсягу робіт з економіко-аналітичних інформаційних даних ін.

Щоб визначити технічні засоби підсистеми уявної (комплексної) економічної діагностики, що задовольняють вимогам, запропонованим до часу реакції, необхідно зробити розрахунок завантаження машин електронних цифрових, який створюватиметься як вхідними даними термінальних пристроїв, так і вхідною інформацією центрального обчислювального пункту. Час обробки інформаційних даних на машинах електронних цифрових буде складатися із часу: перебування початкових інформаційних даних у вхідній черзі; обробки інформації, включаючи звернення до банку даних; перебування інформаційних даних у вихідній черзі; необхідного для контролю за усім обчислювальним процесом і таке ін.

При цьому слід виходити із того, що технічне забезпечення підсистеми сукупної (комплексної) економічної діагностики повинне бути багаторівневим, тобто включати в себе окрім центрального обчислювального комплексу ще й периферійні обчислювальні комплекси, що знаходяться в цехах підприємства. Така ієрархія побудови комплексу технічних засобів впливає із принципової відмінності та розподілу завдань діагностики. Зокрема, представляється доцільним створення на базі машин електронних цифрових периферійних обчислювальних комплексів для вирішення завдань управлінської (внутрішньогосподарської) діагностики і особливо оперативної економічної діагностики діяльності внутрішніх структурних підрозділів та ін.

Проведені змістовні дослідження показують, що периферійні обчислювальні комплекси, призначені для вирішення завдань управлінської (внутрішньогосподарської) діагностики в оперативному і періодичному режимах, краще створювати на базі машин електронних цифрових. Зокрема, машини електронні цифрові володіють достатньою швидкодією, в той же час мають достатній обсяг пам'яті, що дозволяє розмістити структурно-орієнтовані інформаційні дані. Обсяг оперативної пам'яті забезпечує можливість вирішення практично

будь-яких завдань економічної діагностики рівня внутрішніх структурних підрозділів. Окрім того, машини електронні цифрові можуть взаємодіяти з великою кількістю периферійних пристроїв введення-виведення, відображення, зв'язку з об'єктом, дистанційного зв'язку і інших, що дозволяє значною мірою формувати периферійні обчислювальні комплекси з різним функціональним призначенням. Розробляються прогресивні засоби сполучення сучасних машин електронних цифрових та ін.

Окрім безпосередньо машин електронних цифрових технічне забезпечення підсистеми комплексної (комплексної) економічної діагностики повинне включати розташовані на різних рівнях керування засоби збору даних, введення запитів в систему і доставки відповідей споживачам з метою скорочення часу реакції та забезпечення найбільшої оперативності економіко-аналітичних розрахунків. Номенклатура периферійних засобів введення-виведення інформації має бути уніфікованою і визначатися в рамках проекту функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств, науково-виробничих об'єднань в цілому. При виборі периферійних технічних засобів для підсистеми економічної діагностики слід базуватися на рішеннях, що використовують принципи телеобробки даних, системах колективного користування; незалежності споживачів при роботі із засобами системи управління на сучасному термінальному обладнанні (реєстратори виробництва, абонентські пункти, телетайпи, дисплеї) і таке ін.

Вибір термінального обладнання повинен здійснюватися із урахуванням великої кількості факторів впливу. Найбільш важливий із них – швидкість передачі інформаційних даних, яка в ідеальному випадку повинна відповідати швидкодії ліній зв'язку (з точки зору швидкодії ліній зв'язку можуть бути: низькошвидкісні, середньошвидкісні і високошвидкісні). Не менш важлива здатність терміналів виявляти та виправляти помилки. Тому, необхідна кількість периферійних пристроїв визначається із урахуванням виконання вимог надійності і достовірності обробки інформаційних даних. Наприклад, економічно ефективна обробка інформації за завданнями оперативної економічної діагностики може бути забезпечена на базі створення пункту багатопультової обробки початкових даних з використанням дисплейної станції. Ефективна при вирішенні задач оперативної діагностики система програм ІС: Бухгалтерія 8, розроблена Фірмою «ІС», має наступні ключові можливості: здійснює одночасний обмін інформацією з рядом різних термінальних пристроїв; приймає та передає інформацію з термінальних пристроїв на різних швидкостях як в паралельному, так і в послідовному коді; підвищує достовірність прийнятої і переданої машинами електронними цифровими інформації; підключається до різних машин електронних цифрових, не вимагає при цьому їх спеціалізації. Доводиться брати до уваги, моделі машин електронних цифрових орієнтовані на сполучення з неоднаковою палітрою (гамою) периферійних засобів

і інше.

Проектування, формування та впровадження економіко-аналітичних розрахунків не виключає використання нестандартних технічних засобів і ін.

Взявши за основу технологічний процес обробки інформаційних даних, встановлюють конкретні місця підключення термінальних засобів. Термінальне обладнання вибирають окремо за входом-виходом, за входом та за виходом. Потім визначають кількість повідомлень, їх частоту, швидкість і довжину. В подальшому встановлюють, чи мають хоч якусь можливість центральний та периферійні процесори обробити сукупність економіко-аналітичних інформаційних даних в моменти значних пікових навантажень. Якщо ж ні, тоді, як правило, приймається знакове управлінське рішення щодо скорочення кількості терміналів або числа повідомлень і багато іншого.

Для вибору обладнання введення інформаційних даних потрібним виступає проведення спеціального дослідження. Основні фактори впливу, які повинні бути прийняті до уваги при визначенні найкращого елементу методу наступні: обсяг початкових даних, терміновість введення даних в систему, розподілення потоків даних, частота змінюваності інформаційних даних і ін.

В умовах, коли розробки за паралельними підсистемами функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань ще не повністю задовольняють інформаційні потреби підсистеми пов'язаної (комплексної) економічної діагностики, вельми важливе значення набуває підготовка первинної інформації безпосередньо в самій підсистемі. Вирішення цієї проблеми передбачає використання у складі технічного забезпечення підсистеми різноманітних технічних засобів збору, реєстрації первинних даних і таке ін.

Особливу роль у технічному забезпеченні підсистеми систематичної (комплексної) економічної діагностики відіграють накопичувачі інформації, на яких реалізується банк даних підсистеми. При запитах до банків даних витрати часу на обчислення незначні при істотних його витратах на пошук із інформаційних скупчень (масивів), оновлення даних в зосередженнях (масивах), їх пересортування та перекомпонування. При цьому пошук може вестися не тільки по одному, а й за декількома параметрами, склад яких змінюється як між запитами, так і від одного пошуку до іншого в рамках одного запиту. Якщо словники (масиви) даних розміщені на магнітних дисках, тоді неминучі значні витрати часу в процесі пошуку, які зростають тим більше, чим частіше один і той же диск використовується одночасно для підготовки відповідей на декілька не пов'язаних між собою запитів. Тому, практично доцільно вирішувати проблеми зберігання економіко-аналітичних інформаційних даних в банку даних в умовах використання магнітних дисків.

Вживаний в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств, науково-виробничих об'єднань комплекс технічних засобів машин електронних цифрових передбачає

використання накопичувачів прямого доступу – магнітних дисків (постійних та змінних), які істотно скорочують час обробки інформаційних даних. Так, послідовний перегляд всієї інформації на пакеті магнітних дисків може бути здійснений в досить оперативному режимі. При цьому пакет магнітних дисків дозволяє використовувати індексну систему пошуку, при якій відпадає необхідність послідовного перегляду інформаційних конгломератів (масивів) і швидкість пошуку необхідних інформаційних даних значно зростає в рази, що, зокрема, дуже важливо із точки зору часу реалізації завдань оперативної діагностики.

Тим не менш, з економічної точки зору організація банку інформаційних даних підсистеми монолітної (комплексної) економічної діагностики тільки на носіях прямого доступу навряд чи буде виправданою. Цілий ряд економіко-аналітичних даних (за минулі роки, з початку економічного циклу за спорідненими промисловими підприємствами та науково-виробничими об'єднаннями тощо) виступає архівними, рідко використовуваними і не вимагають постійного оновлення та обробки, внаслідок чого їх доцільніше зберігати на інших носіях – магнітних накопичувальних дисках і терміналах. А це без сумніву означає, в технічному забезпеченні підсистеми неподільної (комплексної) економічної діагностики повинно бути оптимальне поєднання накопичувачів інформаційних даних прямого та непрямого доступу і таке ін.

Зі сказаного випливає, формування і впровадження функції інтегрованої економічної діагностики виробничо-господарської діяльності підприємств і об'єднань пред'являє найсерйозніші вимоги до технічних засобів та засобів організації обчислювального процесу в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань. Технічний комплекс підсистеми управління повинен забезпечувати оброблення економіко-аналітичних інформаційних даних в потрібній послідовності, в допустимий проміжок часу, видавати їх у звичайно досить зручному для безпосереднього споживача вигляді та таке ін.

Найкращим методом вибору комплексу технічних засобів для підсистеми цілісної (комплексної) економічної діагностики функціонально розвинутих систем стратегічного управління діяльністю підприємств та науково-виробничих об'єднань виступає імітація його роботи при різних інваріантах обладнання. Різні інваріанти технічного забезпечення підсистеми на практиці будуть відрізнятися як витратами, так і своєю економічною ефективністю – здатністю виконувати завдані обсяги робіт у встановлені терміни. Тому, ряд фахівців рекомендує в цьому випадку діагностику різних варіантів за методом «витрати – ефективність». Згідно із ним, перш за все, відсіваються «неефективні» варіанти, тобто такі, які вимагають і більш великих витрат та не дозволяють отримати більш значних в порівнянні з іншими варіантами результатів. Потім серед ефективних варіантів знаходиться варіант, при якому

необхідні витрати прийнятні, а одержуваний ефект достатній. Зіставлення досягнутого в кожному варіанті результату з необхідними витратами ведеться при цьому з урахуванням цілого ряду різних додаткових умов, що виходять за межі рамок сформульованого завдання. Так, тільки при виборі моделі машини електронної цифрової загального призначення на практиці доводиться вивчати і зіставляти велике число їх економічних, технічних та економетричних параметрів (вартість машин електронних цифрових, експлуатаційні витрати, продуктивність, характеристики операційної системи і характеристики прикладних програм).

Імітаційна програма дозволяє отримати відповіді щодо оптимальних величин часу реакції та вартості обробки інформації, зручності обговорення, а також чи буде система управління адекватною при нарощуванні обсягів робіт із обробки економіко-аналітичних даних. Для реалізації імітаційної програми необхідними виступають наступні складові елементи методу: знати інформаційні характеристики підсистеми управління (обсяг обкладинки (файлів)); визначити вимоги до апаратних засобів, з поділом їх на обов'язкові й бажані (наприклад, обов'язковим може бути обсяг навантаження, а бажаним – виведення алфавітно-цифрових інформаційних даних на екран дисплея монітору); мати в своєму повному розпорядженні значний опис характеристик альтернативних варіантів структури технічних засобів, таке ін.

Оптимальне технічне забезпечення підсистеми систематичної (комплексної) економічної діагностики буде являти собою не просто суму різних машин, а їх складний взаємозв'язок. Оптимальна структура технічного забезпечення повинна забезпечувати реалізацію функцій підсистеми управління з мінімальними витратами трудових, матеріальних, енергетичних і грошових ресурсів. Критерієм оцінки ефективності (якості), який досить повно враховує економічні показники при прийнятті того чи іншого варіанту комплексу технічних засобів, більшість сучасних розробників вважає мінімум приведених витрат на придбання та експлуатацію технічних засобів. У цьому зв'язку представляється, що в якості основного критерію оцінки ефективності (якості) при виборі раціональної структури технічних засобів підсистеми планомірної (комплексної) економічної діагностики в цілому і окремих її частин може бути прийнятий мінімум приведених витрат, але із урахуванням наступних секвеструвань (обмежень), формули (калеми) (1), (2):

$$T_{fz} \leq T_{fz}^{don}, \quad (1)$$

$$D_{fz} \leq D_{fz}^{don}, \quad (2)$$

де T_{fz} та T_{fz}^{don} - відповідно, загальний і допустимий час перетворення інформаційних даних на f -й фазі обчислювального процесу за Z -м завданням; D_{fz} та D_{fz}^{don} - відповідно, достовірність і допустима достовірність перетворення даних на f -

й фазі обчислювального процесу за Z-м завданням.

Даний критерій оцінки якості характеризує відносний рівень економічної ефективності аналізованого та оцінюваного варіанта і вельми зручний при порівнянні альтернативних проектних рішень управління і інше.

ВИСНОВКИ

Виходячи із повноти та достовірності початкових даних, якими володіє розробник технічного забезпечення підсистеми єдиної (комплексної) економічної діагностики, доцільним виступає попередній (укрупнений) і уточнений вибір номенклатури та кількості технічних засобів. Для попереднього вибору комплексу технічних засобів підсистеми управління можна використовувати основні організаційно-економічні характеристики підприємства і його внутрішніх структурних підрозділів, що впливають на обсяг оброблюваної в процесі діагностики інформації (наприклад, тип виробництва, його організація, вид та складність вироблюваної готової продукції, чисельність робітників тощо), і наближені економіко-аналітичні залежності обсягів інформації від кожного із факторів. Уточнений вибір комплексу технічних засобів підсистеми вимагає більш широкої та детальної початкової інформації. Серед перспектив подальших розвідок в даному напрямку відрізняється питання пов'язане із особливостями організації набірної економічної діагностики в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань, ін.

Список використаних джерел

1. Буянова, М.Э. Управление социально-экономическим развитием региона на основе риск-менеджмента [Текст] / М.Э. Буянова, А.Э. Калинина. – Волгоград: Изд-во Волгоградского гос. ун-та, 2013. – 204 с.: ил.
2. Голдаков, Р.Н. Целевые комплексные программы: монография / Р.Н. Голдаков, М.Н. Петров. – Москва: Креативная экономика, 2010. – 126 с.: ил.
3. Голубев, М.П. Методология создания эффективных вертикально интегрированных холдингов / М.П. Голубев. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 519, [1]с.
4. Зубырев, Т.В. Разработка комплексных программ по решению социальных актуальных

проблем / Т.В. Зубырев. – М.: Лаб. книги, 2010. – 96с.

5. Калюгина, С.Н. Концептуальные основы разработки и реализации социальной стратегии промышленного предприятия [Текст]: монография / С.Н. Калюгина. – Москва: DirectMedia, 2014. – 265, [1]с.: иллюстрации, таблицы.

6. Кравченко, К.А. Организационное проектирование и управление развитием крупных компаний: методология и опыт проектирования систем управления / К.А. Кравченко, В.П. Мешалкин. – Москва: Альма Матер: Академический Проект, 2006 (Киров: Дом печати - Вятка). – 527 с.: ил., табл.

7. Мизюн, В.А. Интеллектуальное управление производственными системами и процессами [Текст]: принципы организации и инструменты / В.А. Мизюн. – Самара: Издательство СНЦ РАН, 2012. – 213 с.: иллюстр.; 21 см..

8. Митрофанов, Е.П. Методологические основы информационного обеспечения развития региональных инновационных подсистем: монография / Е.П. Митрофанов. – Москва: Дашков и К°, 2012. – 351 с.: ил., таблиц; 21см.

9. Овчаров, А.О. Экономические риски и система управления туристским предприятием [Текст]: монография / А.О. Овчаров. – Москва: DirectMEDIA, 2013. – 139 с.: иллюстрации, таблицы; ISBN 978-5-4458-4174-6.

10. Ромашов, А.В. Стратегии развития научно-производственных предприятий аэрокосмического комплекса: инновационный путь / А.В. Ромашов, В.В. Баранов. – М.: Альпина Паблишерз, 2009. – 217 с.: илл.; 22 см.

11. Филимоненко, И.В. Управление локальными рынками региона как факторами экономического роста [Текст]: монография / И.В. Филимоненко. – Красноярск: СФУ, 2013. – 457 с.: ил., таблиц.; 21 см.; ISBN 978-5-7638-2911-2.

12. Шарыбар, С.В. Механизм обеспечения сбалансированного развития социально-эколого-экономического потенциала сельскохозяйственного предприятия [Текст]: [монография] / С.В. Шарыбар. – Новосибирск: Издательство НГАУ, 2012. – 202 с.: таблиц.; 21 см.; ISBN 978-5-94477-113-1.

13. Ягодин, Т.С. Разработка системы менеджмента качества на предприятии / Т.С. Ягодин. – М.: Лаб. книги, 2010. – 122 с.: ил., табл., цв. ил.

**АНАЛІЗ ДИНАМІКИ КАПІТАЛЬНИХ ТА ПРЯМИХ ІНВЕСТИЦІЙ У
ПРОМИСЛОВІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА 2010-2015 РОКИ**

**THE ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF CAPITAL AND DIRECT
INVESTMENT IN THE INDUSTRY OF ZAPORIZHIA REGION IN 2010-
2015**

к.е.н., докторант кафедри
фінансів, банківської справи
та страхування, Запорізький
національний університет

У статті проведено аналіз динаміки капітальних та прямих інвестицій у промисловість Запорізької області за 2010-2015 рр. Проаналізовано структуру капітальних інвестицій за джерелами фінансування, досліджено обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності. Здійснено аналіз динаміки надходження прямих іноземних інвестицій в Запорізький регіон, визначено обсяг прямих іноземних інвестицій в Запорізькій області за видами економічної діяльності. Виокремлено причини скорочення обсягу інвестицій та запропоновано шляхи налагодження інвестиційного розвитку регіону.

В статье проведен анализ динамики капитальных и прямых инвестиций в промышленность Запорожской области за 2010-2015 гг. Проанализирована структура капитальных инвестиций по источникам финансирования, исследован объем капитальных инвестиций по видам экономической деятельности. Осуществлен анализ динамики поступления прямых иностранных инвестиций в Запорожский регион, определен объем прямых иностранных инвестиций в Запорожской области по видам экономической деятельности. Выделены причины сокращения объема инвестиций и предложены пути налаживания инвестиционного развития региона.

In the article, the analysis of dynamics of capital and direct investment industry in the Zaporizhia region in 2010-2015. Analyzed the structure of capital investments by sources of financing, investigated the volume of capital investments by types of economic activity. The analysis of the dynamics of foreign direct investment in the Zaporizhia region, defined by the volume of foreign direct investment in the Zaporizhia by types of economic activity. The reasons of the reduction in investment and proposed ways of establishing the investment development of the region.

Ключові слова: капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, інвестиційний проект, організаційно-економічний механізм

Ключевые слова: капитальные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционный климат, инвестиционный проект, организационно-экономический механизм

Key words: capital investment, foreign direct investment, investment activity, investment climate, investment project, organizational and economic mechanism

ВСТУП

Налагодження інвестиційного клімату країни, розширення асортименту інвестиційних товарів, розвиток інвестиційного ринку України, підвищення інвестиційного потенціалу промислових підприємств створюють можливості щодо залучення інвестиційного капіталу та реалізації інвестиційних проектів. З метою поліпшення інвестиційної діяльності підприємств органи державної влади мають здійснити раціональний розподіл ресурсів, вигідно спрямувати інвестиційні кошти. Ефективність впровадження інвестиційного проекту,

а також напрями інвестиційної діяльності, рівень інвестиційної активності залежать від застосування ефективного організаційно-економічного механізму, що в свою чергу впливає на підвищення конкурентоспроможності, рівень фінансової стійкості промислових підприємств. Даний механізм залежить від рівня державного, регіонального впливу, інтересів інвесторів, обсягу наявних ресурсів, тобто від розміру капітальних і прямих іноземних інвестицій, темпів їх нарощення. Організаційно-економічний механізм реалізації інвестиційних проектів дозволяє підвищити

рівень стійкості підприємства до дії чинників зовнішнього середовища.

Багато питань, які стосуються обсягів нарощування іноземних інвестицій на рівні Запорізької області, аналізу структури прямих іноземних інвестицій та власних джерел фінансування, механізму залучення інвестиційного капіталу, процесу впровадження інвестиційного проекту та розвитку механізму його реалізації, є дискусійними.

Актуальним питанням щодо доцільності розвитку організаційно-економічного механізму РІП на промислових підприємствах, необхідності управління капітальними та прямими іноземними інвестиціями, залучення та використання інвестиційних ресурсів до підприємств певного регіону, присвячені праці таких науковців: Тимків С.М. [14, с. 65-68], Зубенко В.В. [2, с. 6-10], Тебенко В.М. [13, с. 332-335], Фатюха Н.Г. [15, с. 23-25], Лозова О.А. [5, с. 69-71], Моргачов І.В. [6].

МЕТОЮ РОБОТИ є дослідити динаміку капітальних та прямих інвестицій у промисловість Запорізької області за 2010-2015 рр., обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, проаналізувати структуру капітальних інвестицій за джерелами фінансування, темп надходження прямих іноземних інвестицій в Запорізький регіон, визначити причини скорочення обсягу інвестицій та виокремити шляхи налагодження інвестиційного розвитку регіону.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, річна бухгалтерська та оперативна звітність підприємств машинобудування Запорізької області, дані Державної служби статистики України. При здійсненні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, табличний.

РЕЗУЛЬТАТИ

На даний період Запорізький регіон є привабливим в інвестиційному та інноваційному плані, що пояснюється: наявністю природних ресурсів; сировинними запасами; вигідним економіко-географічним розташуванням; розгалуженою транспортною інфраструктурою; висококваліфікованою робочою силою; розвитком металургійної, машинобудівної, харчової промисловості; потужним енергетичним комплексом; значними обсягами сільськогосподарського виробництва; науково-технічним потенціалом; налагодженими зв'язками з ринками Європи, Азії та регіонами України; налагодженою системою внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Крім того, в регіоні доволі розвинута банківська система та є власні енергоресурси. Залучення інвестиційних ресурсів дозволить використати потенціал Запорізького регіону, сприятиме соціально-економічному розвитку.

Впродовж 2010-2015 рр. у Запорізькому регіоні склалася неоднозначна ситуація щодо джерел фінансування капітальних інвестицій (табл. 1).

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування у Запорізькому регіоні за 2010-2015 рр., тис. грн. / % [1, с. 21-22; 4]

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Усього	7963758	6676525	7204369	6838810	7034504	7794285
у т.ч. за рахунок						
коштів державного бюджету	194856	224785	385667	427270	8463	45555
коштів місцевих бюджетів	123977	148492	347635	245341	187436	705341
власних коштів підприємств та організацій	3337727	4175849	4561895	5009505	5672225	6705594
кредитів банків та інших позик	3729202	1555554	1143260	702173	841676	200213
коштів іноземних інвесторів	202295	143192	18801	26672	129621	32654
коштів населення на будівництво житла	218091	108930	512690	334706	157014	84062
інших джерел фінансування	157610	319723	234421	93143	38069	21401
у % до загального обсягу						
Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	100	100	100	100	100	100

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
у т.ч. за рахунок						
коштів державного бюджету	2,4	3,4	5,4	6,2	0,1	0,6
коштів місцевих бюджетів	1,6	2,2	4,8	3,6	2,7	9
власних коштів підприємств та організацій	41,9	62,6	63,3	73,3	80,6	86
кредитів банків та інших позик	46,8	23,3	15,9	10,3	12	2,6
коштів іноземних інвесторів	2,5	2,1	0,3	0,4	1,9	0,4
коштів населення на будівництво житла	2,8	1,6	7,1	4,9	2,2	1,1
інших джерел фінансування	2	4,8	3,2	1,3	0,5	0,3

Зокрема, у 2015 р. для Запорізького регіону характерна позитивна динаміка щодо нарощування капітальних інвестицій за джерелами фінансування, оскільки їх обсяг збільшився з 7034504 тис. грн. у 2014 р. до 7794285 тис. грн. у 2015 р.. Водночас, загострення соціально-економічної ситуації, зниження активності вітчизняних інвесторів негативно вплинули на структуру капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2013-2015 рр.

Як наслідок, у 2015 р. скоротилася частка капітальних інвестицій, які фінансувалися за рахунок кредитів банків та інших позик відносно 2014 р. на

641463 тис. грн. чи 76%. Відбулося скорочення у 2015 р. коштів іноземних інвесторів, як джерела фінансування капітальних інвестицій. Починаючи з 2013 р. спадну динаміку має частка інвестування за рахунок коштів населення на будівництво житла та яка становила: 2013 р. – 334706 тис. грн. або 5%; 2014 р. – 157014 тис. грн. чи 2%; 2015 р. – 84062 тис. грн. чи 1% (рис. 1). Проте, основним джерелом фінансування капітальних інвестицій на протязі 2010-2015 рр. залишаються власні кошти підприємств та організацій, які мали зростаючу динаміку починаючи з 2010 р.

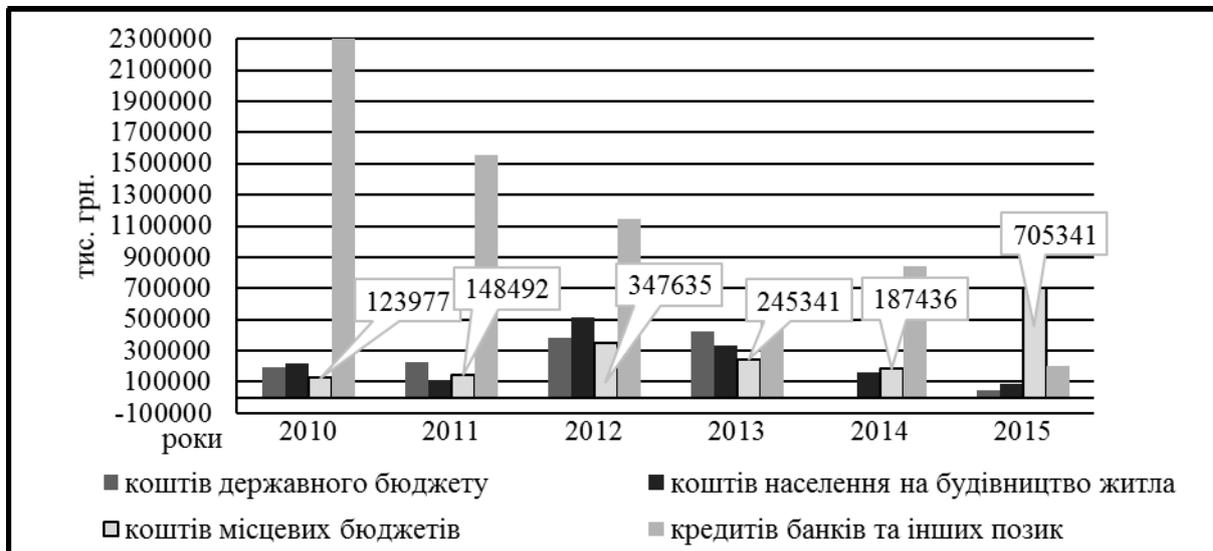

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій за джерелами фінансування у Запорізькому регіоні за 2010-2015 рр., тис. грн. [1, с. 21-22; 4]

Як видно з рис. 1 вагоме значення у 2015 р. для розвитку Запорізького регіону має зростання капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевого бюджету.

Протягом 2010-2015 рр. було вкладено капітальні інвестиції у такі види діяльності Запорізького

регіону: сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво; оптова та роздрібна торгівля; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; організація харчування; фінансова та страхова діяльність та ін. (табл. 2).

**Обсяг капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2010-2015 рр.
в Запорізькому регіоні, тис. грн. [3]**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	7963758	6676525	7204369	6838810	7034504	7794285
1. Сільське, лісове та рибне господарство	619857	721316	604725	496070	605670	1249348
2. Промисловість	2567774	3722240	4612466	4348428	5447161	4838889
2.1. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	166476	253450	313641	304048	330296	610220
2.2. Переробна промисловість	2030441	2687527	3473371	2969222	3966375	3906326
2.3. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	339690	762068	792430	1041732	1132908	302663
2.4. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	31167	19195	33024	33426	17582	19680
3. Будівництво	437097	277181	738095	441718	251619	166064
4. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3439101	1029926	218605	217401	160177	283793
5. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	55473	40959	47101	57336	55807	133078
6. Тимчасове розміщування й організація харчування	16123	223501	11723	11656	14471	121112
7. Фінансова та страхова діяльність	147047	88982	33978	47692	18475	37807
8. Професійна, наукова та технічна діяльність	237047	238918	159734	164477	114887	304517
9. Операції з нерухомим майном	182554	69988	76765	199402	84908	114822
10. Освіта	25773	18676	21896	17939	11373	45478
11. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	39948	35989	58368	37468	52736	123984

У 2015 р. загальний обсяг капітальних інвестицій був зосереджений у промисловості та його обсяг становив 4838889 тис. грн., тобто 62% від загального обсягу капітальних інвестицій. У структурі промисловості за 2015 р. зменшився обсяг капітальних інвестицій на: переробну промисловість було спрямовано 3906326 тис. грн. та питома вага якої становить 50%, що на 60049 тис. грн. (1,5%) менше від 2014 р.; постачання електроенергії виділено 302663 тис. грн. капітальних інвестицій та скорочення відносно 2014 р. сягло 830245 тис. грн. (73%). Однак, позитивна динаміка спостерігається у добувній промисловості, адже обсяг капітальних інвестицій зріс з 330296 тис. грн. у 2014 р. до 610220 тис. грн. у 2015 р.

На другому місці у 2015 р. за обсягом залучених капітальних інвестицій знаходиться сільське, лісове та рибне господарство. У дану сферу було спрямовано капітальних інвестицій на суму 1249348 тис. грн. у 2015 р. та 605670 тис. грн. у 2014 р., тобто відбулося зростання на 643678 тис. грн. (у 1,06 рази).

У 2015 р. збільшення обсягу капітальних інвестицій спостерігається за такими видами діяльності: в транспорт, складське господарство, поштову діяльність внесено 133078 тис. грн., що перевищує обсяг 2014 р. на 77271 тис. грн. (у 1,38 рази); в організації, що здійснюють фінансову та страхову діяльність вкладено 37807 тис. грн., обсяг зростання відносно 2014 р. становив 19332 тис. грн. (у 1,04 рази).

Протягом 2007-2014 рр. прослідковується стрімка тенденція до зростання обсягу залучення прямих іноземних інвестицій до Запорізького регіону, що видно з рис. 2. Однак, погіршення соціально-економічного розвитку, нестабільність політичної системи країни, недовіра інвесторів зумовили скорочення обсягу залучених інвестицій на початок 2015 р. в економіку регіону та їх обсяг становив 1039 млн. дол., що на 85 млн. дол. (7,6%) менше від 2014 р. Варто відзначити, що на кінець 2015 р. обсяг інвестицій становив 931 млн. дол., тобто зменшився відносно початку 2015 р. на 108 млн. дол. або 10%.

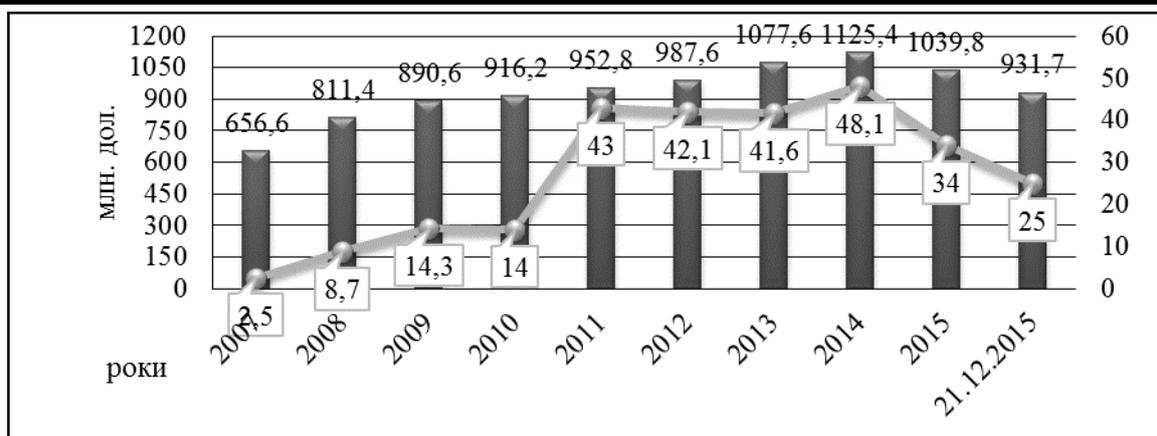

Рис. 2 Динаміка прямих іноземних інвестицій в Запорізький регіон та з Запорізького регіону у 2007-2015 рр., млн. дол. США. [7; 11, с. 716; 12, с. 665]

Обсяг прямих інвестицій з Запорізької області до країн світу на початок 2013-2015 рр. мав динамічний характер: у 2013 р. спрямовано 41,6 млн. дол. інвестицій; 2014 р. – 48,1 млн. дол.; 2015 р. – 34 млн. дол. (рис. 2). В Запорізькому регіоні дещо погіршилася ситуація, оскільки зменшився обсяг залучених інвестицій та скоротився обсяг виведених інвестицій в економіку розвинутих країн.

Варто відзначити, що за період 2012-2014 рр. інвестиції надходили з 50 країн світу та в 2015 р. з 49 країн. Загальний обсяг інвестицій з країн світу в економіку регіону збільшився у 2015 р. на 46,5 млн. дол. тобто 5%. Зростання обсягу інвестицій у 2015 р. пояснюється збільшенням їх обсягу з Кіпру та

Ірландії. Поряд з цим у 2015 р. зменшився приплив інвестицій зі Швеції та Швейцарії.

Загальний обсяг заборгованості підприємств Запорізького регіону за кредитами і позиками від прямих інвесторів за 2013-2015 рр. становив: 2013 р. – 430,2 млн. дол.; 2014 р. – 429,3 млн. дол.; 2015 р. – 382,6 млн. дол. Відповідно до наведених даних видно, що у 2015 р. обсяг заборгованості зменшився відповідно до аналогічного періоду 2014 р. на 46,7 млн. дол. або 11%. За видами економічної діяльності Запорізького регіону у 2015 р. було спрямовано інвестицій на суму 931658,7 млн. дол., що перевищує аналогічний період 2014 р. на 46496 млн. дол. (5%), але менше від 2013 р. на 193700 млн. дол. (17%) (табл. 3).

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в Запорізькій області за видами економічної діяльності у 2013-2015 рр., млн. дол.

[розраховано автором за [8; 9; 10]]

Показники	2013	2014	2015	2013		2014	
				Абсолютні відхилення, 2015 р., млн. дол.		Відносні відхилення, 2015 р., %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	1125358,90	885162,00	931658,7	-193700,2	46496,7	-17,21	5,25
1. Промисловість	835742,80	716756,70	610841,0	-224901,8	-105915,7	-26,91	-14,78
1.1. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	24172,20	21275,80	19900,2	-4272	-1375,6	-17,67	-6,47
1.2. Переробна промисловість	654836,80	615572,40	538631,4	-116205,4	-76941	-17,75	-12,50
1.3. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	155778,30	79064,80	52279,5	-103498,8	-26785,3	-66,44	-33,88
1.4. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	955,50	843,70	140,1	-815,4	-703,6	-85,34	-83,39
2. Будівництво	28003,00	15160,40	8967,1	-19035,9	-6193,3	-67,98	-40,85

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8
3. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклі	77059,10	47572,80	43936,4	-33122,7	-3636,4	-42,98	-7,64
4. Фінансова та страхова діяльність	24811,10	11905,10	196293,1	171482	184388	691,15	1548,82
5. Операції з нерухомим майном	65939,20	40960,00	35770,3	-30168,9	-5189,7	-45,75	-12,67
6. Професійна, наукова та технічна діяльність	58331,60	29464,60	20812,5	-37519,1	-8652,1	-64,32	-29,36
7. Інші види економічної діяльності	35472,10	23342,40	15038,3	-20433,8	-8304,1	-57,61	-35,58

За 2015 р. відбулося скорочення обсягу інвестицій у промисловість з 716756 млн. дол. у 2014 р. до 610841 млн. дол. у 2015 р., у тому числі: у переробну промисловість за 2015 р. було спрямовано 538631,4 млн. дол. та відносно 2014 р. обсяг скоротився на 76941 млн. дол.; добувна промисловість – 19900,2 млн. дол. інвестицій за 2015 р., що нижче на 1375 млн. дол. від 2014 р.; на постачання електроенергії, газу, пари сума іноземних інвестицій у 2015 р. склала 52279,5 млн. дол. та у 2014 р. відповідно 79064,8 млн. дол.

Серед галузей переробної промисловості основний обсяг інвестицій спрямований у харчову промисловість. По харчовій промисловості обсяг інвестицій за 2015 р. відносно 2014 р. зменшився на 16500 млн. дол. або 7%. Подібна динаміка щодо зменшення іноземних інвестицій у 2015 р. спостерігається на підприємствах машинобудування.

За даними статистичного спостереження можна стверджувати, що у 2015 р. відбулося скорочення прямих іноземних інвестицій в Запорізький регіон, що вплинуло на розвиток промисловості, соціально-економічне становище регіону. До основних причин скорочення обсягу інвестицій слід віднести: політична ситуація в країні; зростання податкового тягаря на підприємства; корупційність влади; нестабільність законодавства; воєнні дії на Сході; скорочення ринків збуту; складність митних процедур; відсутність державної підтримки щодо розвитку підприємств; не зацікавленість підприємств у реалізації інвестиційних проектів.

На нашу думку, передумовами налагодження інвестиційного розвитку регіону є проведення податкових реформ, державне фінансування розвитку підприємств щодо зменшення енергоємності, регулювання ситуації на Сході, захист прав інвесторів, надання інвестиційної податкової знижки. Використання наведених заходів дозволить підвищити рівень співпраці України та регіону з іноземними інвесторами, врахувати можливі ризики.

ВИСНОВКИ

Дослідивши структуру капітальних інвестицій Запорізького регіону встановлено, що за 2015 р. відбулося погіршення результатів інвестиційної

діяльності, знизився рівень інвестиційної привабливості регіону, оскільки зменшився обсяг коштів іноземних інвесторів на 75% та скоротилася сума кредити банків на 76% відносно 2014 р., як джерел фінансування капітальних інвестицій. Дослідження показали, що на початок 2015 р. склалася динаміка до зменшення обсягу інвестицій в економіку Запорізького регіону, що на 85 млн. дол. менше від 2014 р. Протягом 2015 р. скоротився обсяг прямих іноземних інвестицій у промисловість з 716756 млн. дол. у 2014 р. до 610841 млн. дол. у 2015 р. Встановлено, що зменшення обсягу іноземних інвестицій спричинило у 2015 р. зростання по промисловості збиткових підприємств на 3059647 тис. грн. відносно 2014 р. та було отримано від'ємний фінансовий результат до оподаткування у розмірі 7124332 тис. грн.

Список використаних джерел:

1. Звіт «Аналіз стану інвестиційної діяльності Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей та практичні рекомендації щодо поліпшення інвестиційного середовища» / Василь Федюк. – Київ, 2016. – 76 с.
2. Зубенко В.В. Організаційно-економічний механізм формування інноваційної культури підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / В.В. Зубенко. – Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України, 2011. – 20 с.
3. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2015 рр. [Електронний ресурс] / Капітальні інвестиції // Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу : http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/2.2.3.6_invest_15rik_170516.pdf.
4. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010-2015 рр. [Електронний ресурс] / Капітальні інвестиції // Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу : http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/2.2.3.5_invest_15rik_170516.pdf.
5. Лозова О.А. Сучасний стан інвестиційного клімату Запорізького регіону / О.А. Лозова // Збірник

наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2015. – Вип. 87(2). – С. 68-73.

6. Моргачов І.В. Удосконалення інфраструктурного забезпечення інвестиційно-інноваційних процесів на державному і регіональному рівнях / І.В. Моргачов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – №1(220). – С. 147–153.

7. Прямі інвестиції за 2007-2015 рр. [Електронний ресурс] / Зовнішньоекономічна діяльність та платіжний баланс // Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/2.3.2_zed_9_5-15_220216.pdf.

8. Прямі інвестиції за 2013 рік. Експрес-випуск. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Exp_ves_11_1.pdf.

9. Прямі інвестиції у 2014 році. Експрес-випуск. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Exp_ves_32_8_170215.pdf.

10. Прямі інвестиції у 2015 році. Експрес-випуск. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Запорізькій області. – Режим доступу: http://www.zp.ukrstat.gov.ua/images/stories/Exp_ves_10_7_180216.pdf.

11. Регіони України 2014: Статистичний збірник / За редакцією О.Г. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – Ч. 2. – 733 с.

12. Регіони України 2015: Статистичний збірник / За редакцією І.М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – Ч. 2. – 681 с.

13. Тебенко В.М. Інвестиційна привабливість Запорізького регіону / В.М. Тебенко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1(2). – С. 330–336.

14. Тимків С.М. Капітальні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток регіонів України / С.М. Тимків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 4 (114). – С. 65–69.

15. Фатюха Н.Г. Оцінка прямих інвестицій Запорізької області за 2010-2015 роки / Н.Г. Фатюха // Агросвіт. – 2016. – №7. – С. 22–26.

ВАРЧУК

Оксана Анатоліївна
Oksvarchuk@mail.ru

старший викладач кафедри
обліку, аналізу і аудиту,
Одеський національний
полтехнічний університет

УДК 657

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ СТАТИСТИЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПРИКЛАДІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

USING METHODS OF STATISTICAL AND ECONOMIC ANALYSIS OF INTANGIBLE ASSETS FOR EXAMPLE ON INDUSTRIAL ENTERPRISES SOUTH REGION

Стаття присвячена застосуванню методів статистичного та економічного аналізу нематеріальних активів на прикладі промислових підприємств Південного регіону. В статті проведено аналіз динаміки, структури та придатності нематеріальних активів промислових підприємств.

Статья посвящена применению методов статистического и экономического анализа нематериальных активов на примере промышленных предприятий Южного региона. В статье проведен анализ динамики, структуры и пригодности нематериальных активов промышленных предприятий.

The article focuses on the application of statistical and economic analysis of intangible assets on an example of industrial enterprises of the Southern region. The article analyzes the dynamics, structure and availability of intangible assets of industrial enterprises.

Ключові слова: промислові підприємства, нематеріальні активи, динаміка, темпи росту, абсолютні прирости (зниження)

Ключевые слова: промышленные предприятия, нематериальные активы, динамика, темпы роста, абсолютные приросты (снижения)

Keywords: industry enterprises, intangible assets, dynamics, growth, the absolute increase (decrease)

ВСТУП

Приближення національної системи бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів дозволило виявити проблеми в оцінці, обліку та аналізу об'єктів нематеріальних активів, наявність яких в активах промислового підприємства значно збільшує його інвестиційну привабливість.

Проблемам оцінювання, обліку та аналізу нематеріальних активів приділяють увагу такі вчені, як Бутинець Ф.Ф., Валуєв Б.І., Голов С.Ф., Завгородній В.П., Кужельний М.В., Лазаришина І.Д., Мних Є.В., Пилипенко І.І., Поліщук В.Л., Сопко В.В., Федулова Л.І., Шелест В.С. Недосконалість сучасної системи бухгалтерського обліку та відсутність методичних вказівок законодавчого рівня в частині нематеріальних активів робить неможливим отримання повної та достовірної інформації необхідної для проведення поглибленого статистичного і економічного аналізу нематеріальних активів та прийняття ефективних управлінських рішень тому, не зважаючи на різноманітність наукових досліджень, ці проблеми і досі є актуальними та потребують ще більшої уваги.

МЕТА РОБОТИ полягає у проведенні аналізу нематеріальних активів промислових підприємств

Південного регіону за допомогою методів статистичного та економічного аналізу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативні та законодавчі акти щодо оцінки, обліку та аналізу нематеріальних активів.

При проведенні дослідження використано методи теоретичного, статистичного та економічного аналізу, узагальнення, групування та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Застосування методів статистичного та економічного аналізу дозволить визначити проблемні аспекти в управлінні нематеріальними активами на промислових підприємствах.

Аналіз швидкості і інтенсивності розвитку явища в часі здійснюється за допомогою статистичних показників, які виходять в результаті порівняння рівнів між собою. До таких показників відносять – темпи росту (відносні показники динаміки), абсолютні прирости (зниження) [1, 2].

Динамічний аналіз нематеріальних активів промислових підприємств дозволить визначити

абсолютні і відносні відхилення у звітному періоді порівняно з попереднім.

У якості бази дослідження обрано три промислових підприємства Південного регіону (табл. 1).

Інжинірингово-виробниче підприємство розробляє та впроваджує проекти «під ключ» за такими напрямками, як системи електропостачання, системи автоматизації, управління електроприводом, технічна безпека, телекомунікаційні системи, а також пропонує сервісне обслуговування. Воно відноситься до середніх та знаходиться на загальній системі

оподаткування та звітності. Машинобудівне підприємство займається великовузловим або дрібновузловим складанням легкових автомобілів, вантажівок і автобусів. Електротехнічне підприємство це інжинірингова і виробнича компанія, що спеціалізується на проектуванні, виготовленні, комплексному постачанні та сервісному обслуговуванню сучасного електрозварювального обладнання, трубопроводів і рейкозварювальних мобільних комплексів, багатоелект-родних машин і автоматизованих ліній для виробництва арматурних сіток, колійної техніки.

Таблиця 1

Загальна інформація про промислові підприємства Південного регіону обрані у якості бази дослідження [3]

Підприємство	Місце знаходження	Вид діяльності за КВЕД	Середня кількість працівників	Складання фінансової звітності
Інжинірингово-виробниче підприємство	Одеська область	71.12 «Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах»	209	НП(С)БО
Машинобудівне підприємство	Одеська область	29.10 «Виробництво автотранспортних засобів»	196	МСФЗ
Електротехнічне підприємство	Херсонська область	27.90 «Виробництво іншого електричного устаткування»	847	МСФЗ

Основною інформаційною базою для проведення статистичного та економічного аналізу нематеріальних активів є фінансова звітність промислового підприємства, але вона не надає детальної інформації та не розкриває структуру та специфіки нематеріальних активів. Показники, що можливо тримати на основі даних фінансової звітності носять загальний характер та дозволяють проаналізувати динаміку та ступінь придатності нематеріальних активів.

Динаміка вартості нематеріальних активів промислових підприємств за 2013-2015 рр. представлена на рис. 1.

Аналіз динаміки вартості нематеріальних активів промислових підприємств за 2013-2015 рр. надано в табл. 2.

Як бачимо, з табл. 2, на Інжинірингово-виробничому підприємстві темпи росту первісної вартості нематеріальних активів мають тенденцію до зростання, так в порівнянні з 2013 роком їх вартість збільшилась у 2014 році на 54 %, у 2015 на 9%, що в абсолютному значенні склало 1012 тис. грн. та 91 тис. грн. відповідно. Зменшення залишкової вартості

спостерігається у 2015 році в порівнянні з 2014 роком на 431 тис. грн. (ріст склав 109%).

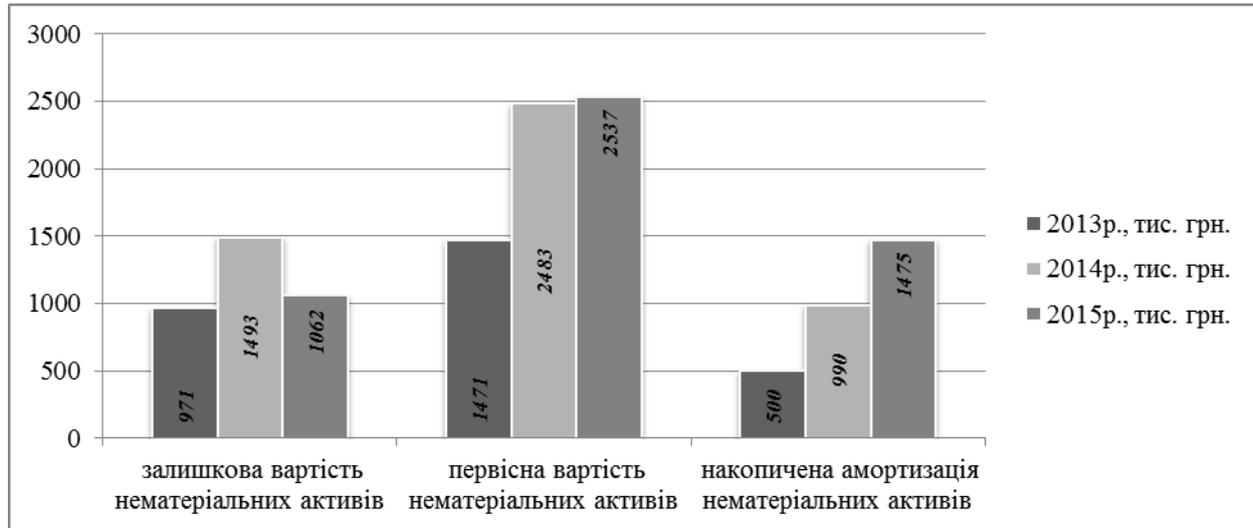
На Машинобудівному підприємстві у 2014 році спостерігається зменшення вартості нематеріальних активів на 2% (-2,0 тис. грн.) в порівнянні з 2013 роком, але у 2015 році відбулося значне збільшення первісної вартості нематеріальних активів – ріст склав 1668% (2023 тис. грн.) та 1643% (2021 тис. грн.) в порівнянні з 2013 роком.

На Електротехнічному підприємстві вартість придбаних нематеріальних активів з року в рік збільшується: у 2014 році на 63 %, у 2015 на 70% в порівнянні з 2013 роком, що в абсолютному значенні склало 258 тис. грн. та 283 тис. грн. відповідно.

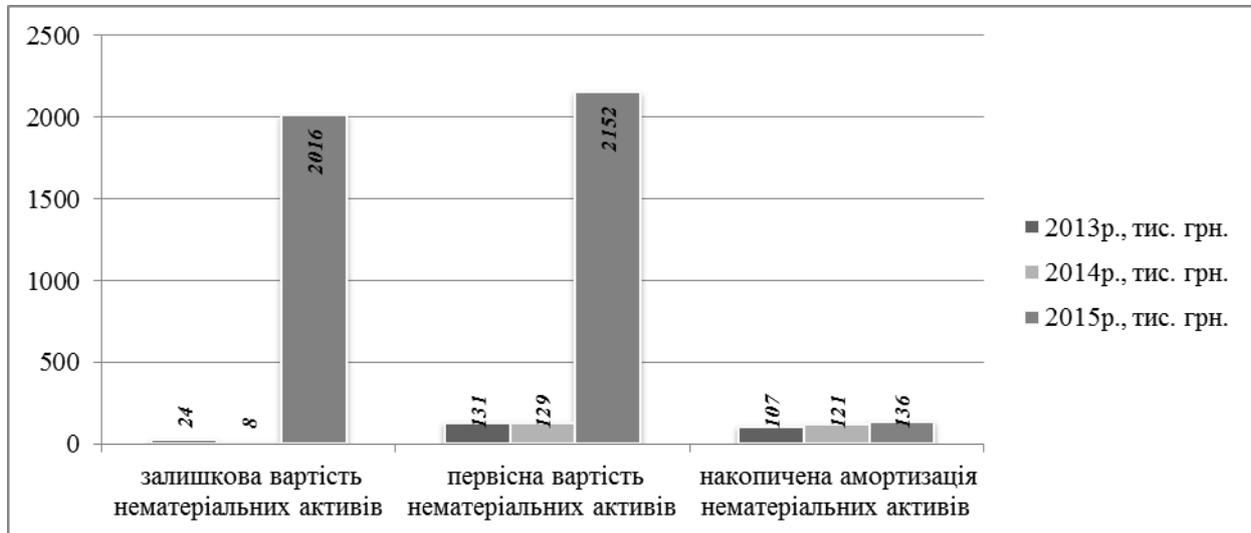
Середньорічне збільшення вартості придбаних нематеріальних активів за 2015-2015 рр. склало (рис. 1):

- на Інжинірингово-виробничому підприємстві – 355,0 тис. грн.;
- на Машинобудівному підприємстві – 673,7 тис. грн.;
- на Електротехнічному підприємстві – 94,3 тис. грн.

Інжинірингово-виробниче підприємство

Машинобудівне підприємство

Електротехнічне підприємство

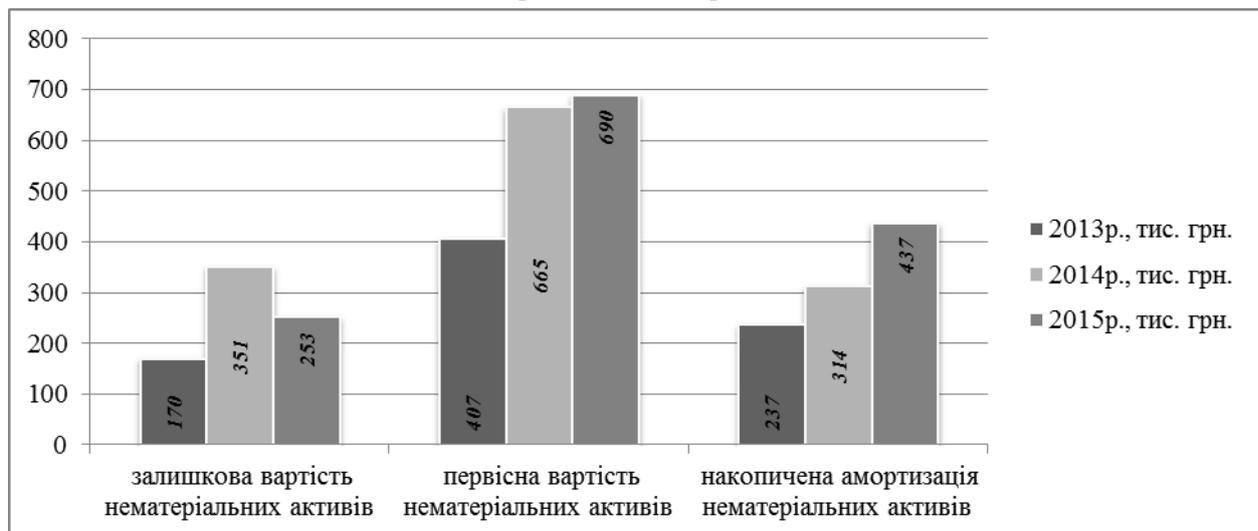

Рис. 1. Динаміка вартості нематеріальних активів промислових підприємств за 2013-2015 рр.

Таблиця 2

Динаміки вартості нематеріальних активів промислових підприємств за 2013-2015 рр.

Показник	2013р., тис. грн.	2014р., тис. грн.	2015р., тис. грн.	Абсолютні прирости (зниження), тис. грн.			Темпи росту, %		
				2014р. до 2013р.	2015р. до 2014р.	2015р. до 2013р.	2014р. до 2013р.	2015р. до 2014р.	2015р. до 2013р.
Інжинірингово-виробниче підприємство									
Нематеріальні активи:									
– залишкова вартість	971	1493	1062	522	-431	91	154	109	109
– первісна вартість	1471	2483	2537	1012	54	1066	169	172	172
– накопичена амортизація	500	990	1475	490	485	975	198	295	295
Машинобудівне підприємство									
Нематеріальні активи:									
– залишкова вартість	24	8	2016	-16	2008	1992	33	25200	8400
– первісна вартість	131	129	2152	-2	2023	2021	98	1668	1643
– накопичена амортизація	107	121	136	14	15	29	113	112	127
Електротехнічне підприємство									
Нематеріальні активи:									
– залишкова вартість	170	351	253	181	-98	83	206	72	149
– первісна вартість	407	665	690	258	25	283	163	104	170
– накопичена амортизація	237	314	437	77	123	200	132	139	184

Середньорічні амортизаційні відрахування за 2013-2015 рр. складають:

- на Інжинірингово-виробничому підприємстві – 325,0 тис. грн.;
- на Машинобудівному підприємстві – 9,7 тис. грн.;
- на Електротехнічному підприємстві – 66,7 тис. грн.

Залишкова вартість нематеріальних активів на всіх трьох, досліджуваних підприємствах, не має чіткої тенденції до зменшення або збільшення.

Найменша залишкова вартість нематеріальних активів спостерігається: – на Інжинірингово-виробничому підприємстві у 2013 році – 971,0 тис. грн.; на Машинобудівному підприємстві у 2014 році – 8 тис. грн.; на Електротехнічному підприємстві у 2013 році – 170,0 тис. грн.

Розрахуємо питому вагу залишкової нематеріальних активів у загальній вартості необоротних активів та загальної вартості активів промислових підприємств у 2015 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Питома вага залишкової вартості нематеріальних активів у загальній вартості необоротних активів та загальної вартості активів досліджуваних промислових підприємств у 2015 рр.

Показник	Інжинірингово-виробниче підприємство	Машино-будівне підприємство	Електро-технічне підприємство
Вартість нематеріальних активів, тис. грн.	1062	2016	253
Вартість необоротних активів тис. грн.	4448	97906	217290
Загальна вартість активів тис. грн.	84736	166330	319134
Питома вага нематеріальних активів:			
– у вартості необоротних активів, %	23,88	2,06	0,12
– у загальна вартість активів, %	1,25	1,21	0,08

Отже, данні табл. 3 свідчать, що у 2015 році найбільшу питому вагу залишкової вартості нематеріальних активів у загальній вартості необоротних активів має Інжинірингово-виробниче підприємство – майже 24,0%. На інших досліджуваних підприємствах залишкова вартість нематеріальні активи в загальній вартості необоротних активів мають незначну питому вагу: на Машинобудівному підприємстві 2,06%, на Електротехнічному підприємстві 0,12%.

Залишкова вартість нематеріальних активів у загальній сумі активів всіх досліджуваних підприємств дуже мала: на Інжинірингово-виробничому підприємстві та Машинобудівному підприємстві менше 2,0%, на Електротехнічному підприємстві менше 1,0%.

Розрахуємо коефіцієнт амортизації нематеріальних активів та коефіцієнт придатності нематеріальних активів (табл. 4).

Коефіцієнт амортизації нематеріальних активів розраховується за такою формулою [4]:

$$K_A^{НМА} = \frac{A^{НМА}}{ПВ^{НМА}} \quad (1)$$

де $K_A^{НМА}$ – коефіцієнт амортизації нематеріальних активів;

$A^{НМА}$ – сума амортизації нематеріальних активів підприємства на визначену дату;

$ПВ^{НМА}$ – первісна вартість нематеріальних активів підприємства на визначену дату.

Коефіцієнт придатності нематеріальних активів визначається за такою формулою [4]:

$$K_{\Pi}^{HMA} = \frac{ЗВ^{HMA}}{ПВ^{HMA}} \quad (2)$$

де K_{Π}^{HMA} – коефіцієнт придатності нематеріальних активів;

$ЗВ^{HMA}$ – залишкова вартість нематеріальних активів підприємства на визначену дату;

$ПВ^{HMA}$ – первісна вартість нематеріальних активів підприємства на визначену дату.

Отже, з табл. 4 видно, що на Інжинірингово-виробничому підприємстві у 2015 р. відбулося зменшення коефіцієнту придатності нематеріальних активів до 0,4. Та як, наслідок, збільшення коефіцієнту амортизації нематеріальних активів до 0,6.

Таблиця 4

Коефіцієнти амортизації нематеріальних активів та придатності нематеріальних активів досліджуваних промислових підприємств у 2013-2015 рр.

Показник	Інжинірингово-виробниче підприємство			Машинобудівне підприємство			Електротехнічне підприємство		
	2013р	2014р	2015р	2013р	2014р	2015р	2013р	2014р	2015р
Коефіцієнт амортизації нематеріальних активів	0,3	0,4	0,6	0,8	0,9	0,1	0,6	0,5	0,6
Коефіцієнт придатності нематеріальних активів	0,7	0,6	0,4	0,2	0,1	0,9	0,4	0,5	0,4

Збільшився коефіцієнту придатності нематеріальних активів на Машинобудівному підприємстві у 2014 році до 0,9, що є позитивним явищем для підприємства.

На Електротехнічному підприємстві значення коефіцієнтів придатності нематеріальних активів та амортизації нематеріальних активів – коливаються у межах 0,4 та 0,6.

Отже, проведений аналіз нематеріальних активів промислових підприємств Південного регіону за 2013-2015 рр. свідчить про середньорічне збільшення вартості придбаних нематеріальних активів за 2013-2015 рр. склало: на Інжинірингово-виробничому підприємстві – 355,0 тис. грн.; на Машинобудівному підприємстві – 673,7 тис. грн.; на Електротехнічному підприємстві – 94,3 тис. грн.

ВИСНОВКИ

Недосконалість національної системи бухгалтерського обліку не дозволяє адекватно оцінити нематеріальні активи, визначити традиційними способами їх первісну вартість та ступінь придатності і сформувані повну та достовірну інформаційну базу

для проведення поглибленого та статистичного та економічного аналізу.

Для цілей подальшого дослідження слід більш детально розглянути методи оцінки нематеріальних активів та проблеми їх обліку і контролю на промислових підприємствах.

Список використаних джерел

1. Просянюк Н.А. Статистика: от теории к практике: учебно-практическое пособие / Н.А. Просянюк, О.А. Варчук // – Харьков, Бурун Книга, 2008. – 128с.
2. Волощук Л.А. Статистика: теория и практика. Учебно-методическое пособие для самостоятельного изучения дисциплины / Л.А. Волощук / – Одесса: “ВМВ”, 2007. – 128 с.
3. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
4. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г.В. Савицкая. 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2009. – 536 с. – С. 70.